

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav asijských studií

Bakalářská práce

Tradiční kmenová tetování v Indii

Traditional Tribal Tattoos in India

Vendula Fořtová

Vedoucí práce: Mgr. Martin Hříbek, Ph.D.

Asijská studia se specializací Indologie

2025

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Pernštejských Janovicích, dne 13. dubna 2025

Vendula Fořtová

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce Mgr. Martinu Hříbkovi, Ph. D. za jeho přínos a podněty při psaní mé bakalářské práce. Dále děkuji své matce za doprovod při cestě do Indie a také za jazykové korektury mého textu. Velký dík také patří všem kmenovým příslušníkům, se kterými jsem se setkala, za jejich vstřícnost a otevřenost při odpovídání na mé otázky.

Poznámka k přepisům

Ve své práci jsem se rozhodla pro slova a jména pocházející z kmenových jazyků použít anglické přepisy. Ne se všemi kmeny, které zmiňuji v práci, jsem se setkala, neznám tedy správnou výslovnost, proto jsem zachovala anglické přepisy, u kterých vycházím z použité literatury. Názvy kmenů, geografické termíny a slova z běžných indických jazyků jsou psány v češtině.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje tradičnímu kmenovému tetování v Indii. Jejím záměrem je představit vybrané tradice kmenového tetování v Indii a jejich proměny v moderní společnosti. Práce se nejprve zaměřuje na tetování jako antropologický fenomén v historickém kontextu a napříč různými kulturami. Následně se zabývá technikami, symbolikou a sociální funkcí tetování v Indii a nakonec rozebírá praxi tetování kmenového. Některé kmeny zmiňuje jen přehledově, vybraným se věnuje podrobněji, a to konkrétně kmenu Apatani, žijícímu ve státě Arunáčalpraděš, a skupině kmenů označovaných jako Nágové obývajících převážně státy Nágaland, Manípur a Ásám. Jde o kmeny s výraznou tradicí tetování, jehož popis a vývoj je zdokumentován v dostupné přehledové literatuře. Informace z literatury jsou doplněny o vlastní pozorování, které proběhlo při návštěvě států Arunáčalpraděš a Nágaland na podzim roku 2024.

V poslední kapitole je zhodnocen vývoj kmenového tetování a jeho vnímání v dnešní společnosti, mimo jiné na základě rozhovorů s nositeli této tradice. Závěrečná diskuse také popisuje vybrané pokusy o revivalismus kmenového tetování v Indii.

Klíčová slova

tetování, Indie, kmenové obyvatelstvo, Apatani, Nágové

Abstract

This bachelor thesis is devoted to traditional tribal tattooing in India. It aims to present selected traditions of tribal tattooing in India and their transformations in modern society. The thesis first focuses on tattooing as an anthropological phenomenon in a historical context and across different cultures. It then examines the techniques, symbolism and social functions of tattooing in India and finally it focuses on the practice of tribal tattooing. Some tribes are mentioned only in overview, while a select few are discussed in more detail, namely the Apatani tribe living in the state of Arunachal Pradesh and a group of tribes referred to as Nagas inhabiting mainly the states of Nagaland, Manipur and Assam. These are tribes with a distinct tradition of tattooing, the description and evolution of which is documented in the available literature. The information from the literature is supplemented by my own observations made during a visit to the states of Arunachal Pradesh and Nagaland in the autumn of 2024.

The last chapter assesses the evolution of tribal tattooing and its perception in today's society, based on interviews with the bearers of this tradition, among others. The final discussion also mentions selected attempts at revivalism of tribal tattooing in India.

Keywords

Tattoo, India, Tribal Population, Apatani, Nagas

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Tetování jako specifický kulturní fenomén.....	9
2.1. Stručná historie tetování.....	11
3. Tradiční kmenové tetování v Indii.....	14
3.1 Apatani.....	25
3.2 Nágové.....	37
3.2.1 Konjakové.....	50
3.2.2 Wančo.....	60
3.2.3 Nokte.....	67
4. Kmenové tetování v současné Indii.....	72
5. Závěr.....	77
6. Seznam použitých zdrojů.....	78

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji tradičnímu tetování indických kmenů. Při své první cestě do Indie v roce 2020 jsem se pohybovala primárně ve státech Gudžarát a Rádžasthán a setkala jsem se s potetovanými ženami z místních kmenů. Nevěděla jsem o nich nic bližšího, ani jsem si tehdy nehledala žádné informace, ale jejich vzhled mi uvízl v paměti. O několik let později, kdy už jsem sama byla nositelkou několika tetování, jsem si na tetované dámy z Indie vzpomněla, když jsem hledala inspiraci pro nové tetování. Postupně jsem začala objevovat, že se jedná o kmenovou komunitu a tetování je pro ně běžným zvykem. A nejen pro ně. Napříč Indií je mnoho kmenů, jejichž příslušníci se také tetují. Čím více jsem se o tématu dozvíдалa, tím více mě zajímalo, až jsem se rozhodla zvolit si ho jako téma své bakalářské práce.

Ve své práci jsem se snažila poskytnout přehled indických kmenů, jejichž příslušníci se tetují, tradici co nejkompaktněji popsat a přispět tak k rozšíření povědomí o tomto zvyku, který je v dostupné literatuře zatím nedostatečně pokryt.

Od začátku jsem se potýkala s nedostatkem důvěryhodných zdrojů. Existuje jen málo literatury, která se zabývá přímo tímto tématem. Často jsem musela čerpat z monografií o kmenech, ve kterých bylo tetování mnohdy věnováno jen pár stran. Navíc se vzory, technika a příběhy spojené s tetováním běžně liší mezi vesnicemi, klany a někdy i jednotlivými rodinami, což autoři, kteří se nevěnují primárně tetování, většinou opomíjejí. Mezi nejlepší zdroje informací patří texty Larse Krutaka, amerického antropologa, který se zabývá tetováním. Indie je však pro něj pouze jednou z mnoha oblastí jeho zájmu. Nové zdroje, které jsem našla, často pouze opakovaly informace z článků L. Krutaka nebo výše zmíněných monografií.

Na doporučení svého vedoucího práce jsem se rozhodla zdrojovou základnu doplnit i vlastním pozorováním a navštívila jsem několik kmenů ve státech Arunáčalpradéš a Nágáland. Ačkoliv jsem s kmeny nestrávila dostatek času a kvůli jazykové bariéře byla odkázána na pomoc tlumočnicků, moje návštěva mi pomohla tématu lépe porozumět a pochopit jeho komplikovanost a komplexnost. Velkým přínosem bylo setkávání se s různými generacemi v rámci každého kmene a možnost poznat jejich běžný život. V místních muzeích se mi povedlo získat některé velmi přínosné publikace, ke kterým bych se jinak pravděpodobně nedostala.

Díky této zkušenosti jsem zjistila, že se nedá spoléhat pouze na psané zdroje, ale je důležité si informace ověřovat i skrze samotné příslušníky kmenů. Proto jsem se rozhodla

někdy dát přednost zdrojům, které jsou sice méně akademické, ale více autentické. Šlo například o videa tetovaných kmenových žen, které popisují proces tetování, nebo instagramové účty indických tatérů, kteří se tématem dlouhodobě zabývají a kmeny sami navštěvují. Informace získané z různých zdrojů se často lišily. Kapitoly, ve kterých se podrobněji věnuji nejen tetování, ale i všeobecnému popisu vybraných kmenů, jsem z těchto důvodů napsala raději o kmenech, se kterými jsem se osobně setkala, a mohla tak informace dostatečně ověřit. Ze stejného důvodu jsem v kapitole zabývající se přehledem tetování u různých kmenů, některé kmeny raději vynechala, protože se mi nepovedlo dostatečně ověřit informace získané z literatury.

Dalším problémem, se kterým jsem se potýkala, bylo získání povolení pro vstup do státu Arunáčalpradéš, který se nachází na hranicích s Čínou, a protože je považován za citlivou oblast, vstup do něj je omezen. Získání povolení se ukázalo téměř nad moje síly a nebyť pomoci zkušenějších přátel, kteří mi předali další užitečné kontakty, možná bych se do Arunáčalpradéše nikdy nedostala. Jsem jim za jejich pomoc velmi vděčná.

Práce je rozdělena do tří kapitol, které jsou následně děleny na podkapitoly. První kapitola se věnuje tetování všeobecně, jeho původu a historii. Druhá kapitola je nejrozsáhlejší a popisuje tradici tetování mezi indickými kmeny. Její první část se zabývá přehledem kmenů, pak následují podkapitoly zaměřené na kmeny, které jsem navštívila. Tyto podkapitoly obsahují nejen informace o tetování, ale i popis běžného života. Poslední kapitola je věnována kmenovému tetování v současné Indii. Text je doplněn o fotografie.

2. Tetování jako specifický kulturní fenomén

Slovo tetování a jeho obdobně znějící varianty v jiných jazycích je převzato hned z několika jazyků, kde má velmi podobné významy a znění. Martin Rychlík ve své dizertační práci tato slova vyjmenovává a připojuje k nim jejich významy v originálních jazycích: „Původní tahitské slovo *tatau* znamenalo označovat, spřízněné samojské *tautau* značilo kreslit a i malajské *tatu*, výraz pro ránu, nebylo významově ani etymologicky příliš vzdáleno.“¹

Jako první se s tímto domorodým termínem pro tetování seznámil cestovatel James Cook v roce 1769. Ač je v mnoha jazycích tetování označováno slovem pro vpichování, označování, malování a podobně, existují i kultury, které tetování spojují spíše s psaním. Dnešní slovo pro psaní v čínštině je totožné se znakem, který byl v 1. tisíciletí př.n.l. používán pro tetování. Stejně tomu bylo i v několika domorodých jazycích na Taiwanu a v Japonsku.²

Tetování je velmi často považováno za permanentní a neměnné, avšak tato představa, která je veřejně přijímána, není zcela pravdivá. Podporuje ji fakt, že tetování bývá popisováno jako proces vpichování pigmentu do kůže s cílem vytvořit permanentní vzor, navíc ho většina kultur považuje za něco, co s nimi na rozdíl od oblečení a šperků zůstane navždy. Tetování se však navzdory těmto tvrzením proměňuje, stejně jako se proměňuje jejich nositel – stárnou spolu s ním a spolu s ním i umírají. Odstraňování tetování, které se dnes stává čím dál tím běžnější praxí, také není nic nového. K této praktice docházelo již kdysi dávno. Sice jinými prostředky, ale záměr a výsledek byly stejné.³

Tetování se pojí s lidstvem od nepaměti, v závislosti na časovém období a kultuře však dochází k mnohým proměnám jeho aspektů. Mění se nejen způsob tetování (z trnů a kostí se staly jehly, z jehel zase tetovací strojek), tetované designy, ale především význam a vnímání tetování. To, co je někde považováno za nutnou vstupenku na onen svět, je v jiném prostředí vnímáno jako důkaz hrdinských činů, odvahy a síly jedince. Docházelo k tetování z estetických důvodů, potetovaný se často stával téměř uměleckým dílem pro svého tatéra, ale

1 RYCHLÍK, Martin. *Dějiny tetování: Setkání postmoderny s archaismem v kultuře tzv. Modern Primitives*. Dizertační práce, vedoucí Kašpar, Oldřich. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie, 2011, s.30. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/35163>.

2 KRUTAK, Lars. Hüh tu pu/To Mark with Tattoo: Chen Naga Tiger-Spirit Tattoos and Indigenous Ontologies in Northeast India. In: MARTELL, James a Alexander Erik LARSEN, ed. *Tattooed Bodies : Theorizing Body Inscription Across Disciplines and Cultures*. Springer International Publishing, 2022, s. 92. ISBN 3-030-86566-5. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=6874801&pq-origsite=primo>.

3 KLOSS, Sinah Theres. Indelible Ink An Introduction to the Histories, Narratives, and Practices of Tattooing. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 3. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471>.

obzvláště v moderní době také kvůli snaze odlišit se – ukázat, že nejsem příslušníkem většinové společnosti, ale speciální skupiny. Příslušníci domorodých kmenů si hrdě tetovali (a někdy i dodnes tetují) motivy ze své mytologie, různé tradiční vzory, kterými se mohli chlubit i předci jejich předků. Tetování tak sloužilo jako vyjádření vlastní či kmenové identity. Bylo vnímáno jako zdůraznění mužské maskulinity, pro ženy mohlo být zvýrazněním jejich krásy nebo také ukázkou jejich síly a vzdoru. K tetování také často docházelo při nějaké důležité životní události či změně. V kmenových společenstvích mohlo jít o dosažení určitého věku, vstup do puberty, sňatek nebo třeba úspěch v boji či prokázání odvahy. Člověk tak měl na sobě vytetovanou upomínku, jeho tělo se mohlo proměnit v mapu jeho životní cesty. Za zmínku též stojí léčebná tetování, která měla jedinci pomoci zbavit se bolestí nebo předejít různým chorobám. Tetování či piercing u dětí měl dle domorodých tatérů pomoci zajistit zdraví, dlouhý život a plodnost.⁴

Tetování se však nevyhnulo ani negativnímu vnímání. Bývalo používáno k označování zločinců a dodnes je pro mnoho lidí ukázkou upadlé morálky. Paradoxní je, že obzvláště křesťané se k fenoménu tetování staví odmítavě, nicméně i křesťanská komunita využívala tetování, ať už k indikaci příslušnosti jedince k ní nebo pro upomínku návštěvy Svaté země či jiných poutních míst.⁵ Existuje mnoho rozličných způsobů, jakými se společnost vztahuje k tetování. Nicméně je nutné konstatovat, že tetování s námi bylo od počátku a rozhodně není na místě ho vnímat jako výmysl nedávných generací, k čemuž má naše společnost tendenci sklouzávat. Tetovali se muži, ženy, původní obyvatelé napříč světem, zločinci, otroci, křesťané, poutníci, svatí, aristokracie, chudina, námořníci, umělci, vojáci. Tetovalo se na všech kontinentech.

Měnili se samozřejmě i tatéři, kteří měli speciální postavení obzvláště v kmenových komunitách. Většinou se jednalo pouze o jedno pohlaví, často šlo výhradně o ženy, nicméně to tak nebylo všude. Tatérka nebo tatér bývali obvykle váženými osobami, v některých kulturách se jednalo o kněžky, ženskou aristokracii, léčitele/ky nebo šamany. Někdy dokonce tatérky přimíchávaly do tetovací směsi své mateřské mléko, které mělo zajistit snadnější hojení.⁶

4 KRUTAK, Lars. The Tattooed and the Social Environment: The Cultural Heritage of Tattooing: A Brief History. In: SERUP, J. et al, ed. *Tattooed Skin and Health*. KARGER, 2015, s. 1-4. ISBN 978-3-318-02777-8. Dostupné z: <https://karger.com/books/book/174/chapter/5110000/The-Cultural-Heritage-of-Tattooing-A-Brief-History>.

5 RYCHLÍK, Martin. *Dějiny tetování*. Praha: Mladá fronta, 2014, s. 53-54. ISBN 978-80-204-3286-5.

6 KRUTAK, Lars. 2015, op. cit. s.1-4.

2.1. Stručná historie tetování

Jak již bylo zmíněno, tetování provázelo lidskou společnost téměř od jejího počátku a bylo rozšířeno do všech koutů světa. Podoba tetování, jeho význam a proces tetování se pak liší téměř v každém společenství. V této podkapitole se budu primárně soustředit na historii tetování v kontextu západní civilizace.

Nejstarším doloženým potetovaným jedincem je dle knihy *Dějiny tetování* Martina Rychlíka pravděpodobně známý „Ledový muž“ neboli mumie s přezdívkou Ötzi. Ötzi je starý minimálně 5300 let a na jeho kůži nalézáme drobné značky – tetování, které měly nejspíše léčebné účinky, nachází se totiž v oblastech bodů, které jsou využívány při akupunktúře. Jedná se o různé kroužky, skupiny čárek a křížky. Mimo tento nález jsou za první důkazy tetování v evropském prostoru považovány zdobené pravěké sošky, některé staré až 32 000 let.⁷

Objev Ledového muže Ötziho je však docela nedávný (rok 1991), a proto byly do té doby považovány za nejstarší tetování značky nalezené na kůži mumie egyptské kněžky z období Střední říše, které trvalo mezi léty 2040 až 1780 př. n. l. Důvod tohoto tetování byl však zjevně naprosto odlišný od důvodu tetování Ötziho. V Egyptě byly v tomto období tetovány téměř výlučně ženy, a to různé dvorské tanečnice. Šlo tedy pravděpodobně o způsob, jak zvýšit svoji přitažlivost.⁸

Zajímavostí je, že Ötzi dlouho soupeřil o své prvenství s mumií muže z kultury Chinchorro z oblasti dnešní Chile. Ten má vytetovaný jemný knírek nad ústy. Časem se však ukázalo, že se jednalo pouze o chybné čtení dat získaných radiokarbonovou metodou datování a Ötzi se tak stal zatím aktuálně nejstarším objeveným tetovaným jedincem.⁹

Postoj antického Řecka a Říma k tetování nebyl příliš pozitivní. Tetování bývali otroci nebo odsouzení, často přímo na čelo, aby bylo každému hned jasné, o koho jde. Otrokům se běžně preventivně vytetovával nápis „Chyťte mě, jsem na útěku“. Na hygienu se při této praxi příliš nehledělo, a tak často označovaní nebožáci umírali na otravu krve. K léčebnému ani okrasnému využívání tetování spíše nedocházelo. Nicméně antický svět se setkával s cizinci -- barbary tetovanými pro krásu. Jednalo se především o Thráky, ale dobové prameny zmiňují i

7 RYCHLÍK, Martin. 2014, op. cit. s. 33.

8 Ibid., s. 37.

9 DETER-WOLF, Aaron, Benoît ROBITAILLE, Lars KRUTAK a Sébastien GALLIOT. The world's oldest tattoos. *Journal of Archaeological Science: Reports* [online]. 2016, 5, 22-23. ISSN 2352409X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283721737_The_World's_Oldest_Tattoos doi:10.1016/j.jasrep.2015.11.007.

Dáky, Brity, Sarmaty a další kmeny. Estetické využití bylo pro antickou kulturu spíše znakem barbarství.¹⁰

Zajímavými nositeli tetování jsou rozhodně raní křesťané. Ti byli pronásledováni a jedním z trestů za jejich víru bylo právě vytetování značky. Trestání začali být postupně považováni svou komunitou za hrdiny a docházelo k tetování na jejich upomínku. Jednalo se o různé křesťanské motivy. Postupem času se však církve vůči tetování velmi striktně vyhranila, tetování bylo považováno za jednoznačný důkaz čarodějnictví. Nicméně i přesto tato praxe pokračovala. Obzvláště docházelo k tetování poutníků do Svaté země, kteří si nechávali tetovat kříž, jméno Ježíše Krista a další motivy na připomínku své poutě. Pro místní „tatéry“ se pak jednalo o výhodný obchod.¹¹

Ačkoliv máme důkazy o původním tetování v našich oblastech, je nutné konstatovat, že vlivem antického světa a církve se v Evropě na tetování časem začalo pohlížet nepřilíživě. Tetování se spojovalo primárně s různými zločinci, cestovateli, spojenci zlých sil, barbary a podivíny.

Velmi zajímavou kapitolou v historii tetování je rozhodně jeho znovuobjevení pro evropskou a americkou společnost. S objevnými plavbami souviselo i setkávání s místními kulturami, jejichž příslušníci bývali velmi často tetováni. Kolonizátory a misionáře tento obyčej pobuřoval, obvykle se ho snažili vymýtit, což vedlo často ke ztrátě kulturního dědictví místních kmenových komunit a také k dodání nového významu – tetování se stalo symbolem odporu proti koloniální nadvládě. Nicméně námořníky tato zvláštnost fascinovala a netrvalo dlouho, než se nechali sami také potetovat. Velkou oblibu získali potetovaní jedinci v různých cirkusech, kde svá tetování doplňovali dobrodružnými příběhy o tom, proč je jejich kůže potetována. Ačkoliv se jednalo povětšinou o fiktivní příběhy, jsou doklady o tom, že k podobným případům doopravdy docházelo – cestovatelé, kteří ztroskotali, byli adoptováni místními kmeny a potetováni. Nejednalo se ovšem pouze o vystavování tetování na kůži Evropanů nebo Američanů. Námořníci přivázeli i samotné původní obyvatele (ať už vzaté do zajetí násilím, odkoupené od jejich kmene či cestující dobrovolně), kteří pak byli následně součástí různých výstav, cirkusů a podobně. Tento fenomén byl obzvláště populární v 19. století a na počátku století dvacátého.¹²

10 DINTER, Martin T. a Astrid KHOO. "If Skin Were Parchment..." Tattoos in Antiquity. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 86. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471>.

11 RYCHLÍK, Martin. 2014, op. cit. s. 56-57.

12 OSTERUD, Amelia Klem. The True Life and Adventures of Tattooed Performers Tattoos, Captivity Narratives, and the Savage in Literature. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural*

Díky námořníkům, cestovatelům a výše zmíněným výstavám docházelo k čím dál tím větší popularizaci tetování. Zprvu se vytetované obrázky objevovaly primárně na tělech zločinců, vězňů a vojáků, postupně se rozšířily mezi další jedince, kteří toužili po tom se odlišit. Temnou stránkou v moderních dějinách tetování je jeho využití nacisty k označování vězňů v koncentračních táborech v období druhé světové války.

V současné době obliba tetování rapidně stoupá obzvláště mezi mladou generací, která tetování často vnímá jako způsob vyjádření své individuality. Oblíbenými se také stala tzv. suvenýrová tetování, kdy si lidé ze svých cest místo běžných suvenýrů přivážejí nová tetování.¹³ Nelze také opomenout snahu o revivalismus tradice kmenových tetování. Tomuto tématu se budu více věnovat v souvislosti s Indií, k této praxi však dochází například i v Severní Americe. Aktivisté z řad původního kmenového obyvatelstva se snaží o návrat ke svým kořenům a tradicím, které byly násilně potlačeny kolonizátory.¹⁴

perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing. New York: Routledge, 2019, s. 136-152. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

13 NASSENSTEIN, Nico a Maren RÜSCH. Skinscape Souvenirs and Globalized Bodies Tattoo Tourism and Language in East Africa. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 238. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

14 ALVAREZ, Pauline. Indigenous (Re)inscription Transmission of Cultural Knowledge(s) through Tattoos as Resistance. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 157-175. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

3. Tradiční kmenové tetování v Indii

Tetování (v hindštině označované *gódná*) je tradičním uměním, které obohacuje indické kulturní dědictví. Primárně je však spojeno s kmenovým obyvatelstvem, jehož příslušníci se mnohdy právě díky němu odlišují, tudíž bývá vnímáno také jako znak jejich podřízenosti. Tetování je totiž vlivem příchozích Evropanů a obzvláště křesťanských misionářů vnímáno jako barbarská praktika, kterou se zabývají pouze primitivní kmeny. Tento názor často převzali i samotní kmenoví příslušníci a začali tetovací tradicí svých předků pohrdat. Častější kontakt s vnějším světem a většinovou společností, která nebyla na výrazná tetování zvyklá, přivedl skupiny pokrokových kmenových studentů k rozhodnutí ve svém společenství tetování úplně zakázat. Tento fakt a také to, že se kmeny praktikující tetování často nachází v odlehlých a špatně dostupných končinách Indie, způsobily, že tradičnímu kmenovému tetování nebyla věnována dostatečná pozornost. Ač se jedná o velmi zajímavý fenomén, existuje jen málo literatury a výzkumů zabývajících se přímo pouze kmenovým tetováním.

Tetování je v Indii považováno za dávný zvyk, určit bližší časovou dataci je však velmi náročné. Pomůckou mohou být labyrinty vytesané do kamene ve státě Góa (z roku 2500 př.n.l.) nebo v horách Nílğiri (1000 př.n.l.). Obrazce vytesané do kamene jsou podobné některým z kmenových tetování (primárně v Tamilnádu), je tedy možné mezi nimi hledat spojitost.¹⁵

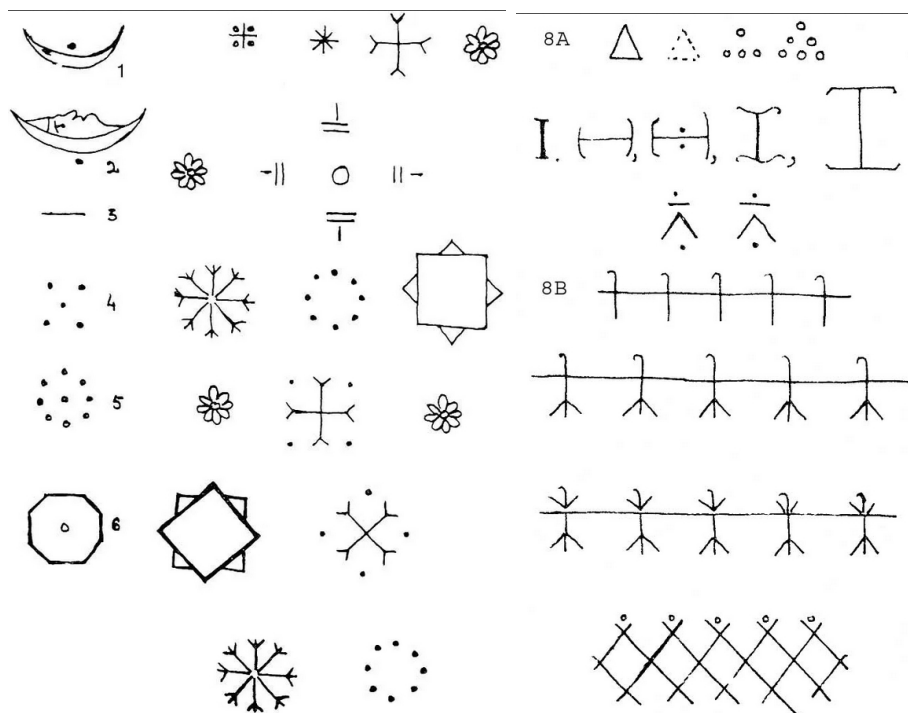
V Indii má tetování nejen zkrášlovací funkci, ale napříč celou zemí jsou mu připisovány i magické schopnosti. Význam a moc tetování se v jednotlivých kulturách mění. Mezi často tetované motivy patřily například ryba, svastika nebo páv. Jejich vytetování na levou paži mělo přinést štěstí. Obrazy škorpióna, kobry a včely měly ochranou funkci a vytetovaný pavouk měl dokonce údajně vyléčit lepru.¹⁶

V léčivé účinky tetování věřily různé etnické skupiny po celé Indii. Ženy z kmene Mál Pahárijá žijící v Džhárkhandu věřily, že tetování udržuje tělesné orgány zdravé a pomáhá jim

15 GUILLERME, Stéphane. *India under the skin An overview of the worlds of tattoo in India*. Stéphane Guillaume, 2015, s. 6. ISBN 979-10-95616-02-3. Dostupné z: <https://www.amazon.com/India-under-skin-overview-worlds-ebook/dp/B01921KGRO>

16 ROSE, H. A. Note on Female Tattooing in the Panjab. *The Indian Antiquary*. Delhi: Swati Publications, 1985, **1902**(XXXI.), s. 298. Dostupné z: https://www.jainfoundation.in/JAINLIBRARY/books/indian_antiquary_vol_31_032523_std.pdf.

správně fungovat. Mezi muslimskými ženami žijícími v části státu Paňdžáb zvané Málér byla rozšířena víra, že vytetovaná značka na čele zajistí bezpečný porod.¹⁷

Obr. 1, 2: Nejběžnější ženám tetované symboly v Indii. Zdroj: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

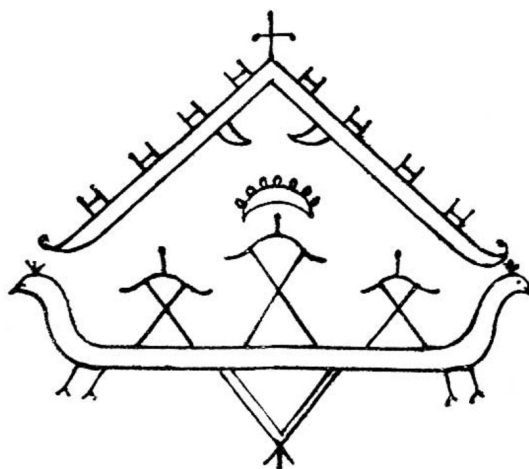
Článek z roku 1902 s názvem *Notes on Female Tattoo Designs in India* nabízí přehled nejběžnějších ženám tetovaných symbolů v Indii a jejich význam. Například černá tečka připomínající pihu vytetovaná na čele nebo na bradě měla její nositelku ochránit před uřknutím. Většina zde zobrazených symbolů slouží jako ochrana proti všemu zlému a také k získání štěstí. Tyto symboly jsou inspirovány hinduistickou mytologií. Obrázek č.6 symbolizuje lotos, na kterém sedává Lakšmí – bohyně bohatství. Obrázek č.5 zase pět bratrů Pánduovců, kteří žili ve shodě a s jednou sdílenou manželkou. Obrazec symbolizuje přátelství a harmonii mezi bratry.¹⁸

Tetování nebylo pouze kmenovou záležitostí, ale běžná byla tetování, která označovala kastu nebo profesi jedince. Na dalším obrázku je vidět symbol vřetena (8A), který na kůži nosily příslušnice původně kočovné kasty přadlen. Obrázek 8B reprezentuje Kršnovy pastýřky a býval tetován právě pastýřkám. Ženy příslušící ke kastě Rádžputů byly zdobeny tetováním označovaným jako Kršnova koruna. Je na něm zobrazen Kršna, jeho manželka

17 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-08-18]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

18 GUPTE, B. A. Notes on Female Tattoo Designs in India. *The Indian Antiquary*. Delhi: Swati Publications, 1985, **1902**(XXXI.), s. 293. Dostupné z: https://www.jainfoundation.in/JAINLIBRARY/books/indian_antiquary_vol_31_032523_std.pdf.

Rukminí a také Kršnúv bratr Balaráma. Toto jsou pouze vybrané příklady, protože tetovaných motivů označujících kasty bylo samozřejmě mnohem více.¹⁹

Obr. 3: Kršnova koruna. Zdroj: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

Všeobecně se v Indii věřilo, že tetování přechází s jeho nositelem i do posmrtného života, neboť je jím označena jeho duše. Rozšířená byla také víra, že tetování pomůže získat odpuštění hříchů a zajistí vstup do nebe. Absence tetování měla dokonce údajně způsobit nelibost boha smrti Jamy.

Zmínky o tetování a jeho benefitech najdeme i v hinduistické tradici. Bůh Višnu podle některých pramenů vytetoval své manželce Lakšmí na dlaně obrázky svých zbraní společně s měsícem, sluncem a tulsí. Tetování ji měla chránit při Višnuově válce s démony.

Kršna měl zase ve zvyku tetovat své znaky na obličeje a končetiny svých žen. Potetována měla být údajně i Síta – ženy byly totiž tetovány kvůli obavě z jejich únosu nepřáteli. Proto se jim na kůži tetovaly různé značky, které pomohly určit komu a k jakému kmeni/komunitě žena přísluší.²⁰ Tetování Sítý se přímo zmiňuje v telugské verzi Rámájany, kdy s jeho pomocí Síta dokazuje svoji identitu Hanumánovi. Šiva zase potetoval poprsí své manželky Párvatí.²¹

Tatéry velmi často byly primárně ženy a tetování bylo celkově většinou ženskou doménou. Ačkoliv bývali někdy tetováni i muži, jejich tetování obvykle nebylo spojené s kmenovými tradicemi, ale šlo spíše o výsledky vlivu hinduismu, neboť si muži nechávali tetovat hlavně náboženské motivy.²² Tatérky patřily k různým nomádkým komunitám,

19 GUPTE, B. A. op.cit., s. 296-297.

20 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-08-18]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

21 KUMAR, Bachchan. Bhil Tattoos: Myths, Motifs and Methods. *Marg A Magazine of the Arts: Indian Tattoos*. Mumbai: The Marg Foundation, 2024, 76(1), s. 68. ISSN 0972-1444. Dostupné z: <https://marg-art.org/>.

22 GUILLERME, Stéphane. op.cit. s. 22.

přesouvaly se po celé Indii a tetovaly zájemce. Za tetování se běžně platilo rýží, betelovými listy a oříšky, výjimečně i penězi. Při tetování tatérky někdy zpívaly, aby odvedly pozornost klienta od bolesti, kterou pociťoval. Tetovací nástroj byl vytvořen svázáním tří a více jehel a inkoust se vyráběl různými způsoby. Většinou šlo o mix kravského či mateřského mléka a sazí. Někdy se místo mléka používala jen voda. Směsi se také lišily druhem sazí, které byly použity. Mohlo se jednat o obyčejnou usazeninu na spodku pánve, ale i o speciálně připravené saze ze šťávy z betelových listů nebo z lablabu purpurového²³. Kokosový olej se používal ke zmírnění bolesti, prášek z kurkumy měl zvýraznit barvu a také zabránit otokům.

Proces tetování se nesesával pouze ze samotného vpichování pigmentu pod kůži. Často se jednalo o velmi komplexní rituál doprovázený obětmi různým bohům, jejich vzýváním a prosbami o ochranu tetované/ho. Mít tetování se dalo přirovnat k nošení magických talismanů – mělo ochraňovat jak před fyzickým nebezpečím, tak i před nebezpečím nadpřirozeným.

Součástí tetování není jen jeho vytvoření, ale i následné hojení. V moderních tetovacích salonech se dbá na čistotu, všechny používané nástroje jsou sterilní, samotné tetování se opakovaně dezinfikuje a potetovaný klient je podrobně informován o tom, jak se o své nové tetování následně starat a bývá varován před možnou infekcí. Autorka se při setkání s tetovanými kmenovými příslušníky na proces hojení ptala, ale z odpovědí vyplynulo, že mu nebyla přikládána žádná větší pozornost. Dotázaná žena z kmene Ollo (Arunáčalpraděš) uvedla, že se její obličejové tetování hojilo asi dva týdny.²⁴ Válečník Peňdžun z kmene Konjak odpověděl, že jeho tetování bylo asi 2-3 dny nateklé a pak ho považoval za zahojené. Zmínil, že kdysi dávno došlo k infekci tetování, událost je ale spíše tradována jen jako příběh a infekce byla brána jako špatné znamení.²⁵ Žena ze stejného kmene z vesnice Longwa si stěžovala, že nemohla několik dní po potetování hřbetů rukou ani jíst, neboť se jí ruce třásly a bolely.²⁶ U některých kmenů (Konjak, Wančo) byla součástí barvy míza speciálního stromu *jin*²⁷, která měla antiseptické účinky a dle pamětníků pomáhala zchlazovat rány.²⁸ Kmeny severovýchodní Indie většinou nepoužívaly žádné speciální metody na podpoření hojícího procesu, kromě namazání tetování po dokončení. U kmene Konjaků bylo zaznamenáno

23 Lat. *Lablab purpureus*.

24 Rozhovor, žena z kmene Ollo, 22.09.2024, vesnice Lazu, Arunáčalpraděš.

25 Rozhovor, Penjun Shakam z kmene Konjak, 26.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

26 Rozhovor, žena z kmene Konjak, 26.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

27 Lat. *Toona ciliata*.

28 Informace získané z rozhovorů s příslušníky kmenů.

použití pasty vytvořené z místního druhu lišejníku (lokální název: *pesho pengkan*).²⁹ Bývaly přikládány obklady s teplou vodou a do 6–7 dnů bylo tetování v ideálním případě zahojeno. Některé kmeny tetování potíraly kurkumou, která měla hojení usnadnit. Většinou se také tetovalo v zimě, protože chladnější počasí bylo pro hojení ran lepší. Fürer-Haimendorf se ve své knize o nágských kmenech podivuje nad tím, že ačkoliv tetování při tvorbě krvácí, jen málokdy dojde k zanícení. Přisuzuje to pevnému zdraví místních.³⁰ Ne vždy ale bylo hojení rychlé a bezproblémové, jsou případy, kdy se tetování hojilo až měsíc.³¹ Parul Dutta ve své monografii o kmeni Nokte popisuje proces hojení následovně: „Pacient je při procesu tetování opilý a po jeho dokončení se tři dny válí v hlíně a vlastní krvi. Následně jsou mu rány potřeny směsí vytvořenou z výhonků místního stromu a po 25 dnech je schopný opět se zapojit do běžných činností.“³² Pravděpodobně se ale jednalo o výjimečný případ. Běžné také bylo omezení jídelníčku čerstvě potetovaných lidí. O některých potravinách se věřilo, že by jejich požití mohlo hojení zpomalit nebo způsobit infekci.

Ačkoliv byly zaznamenány i případy úmrtí kvůli zanícenému tetování, je nutné konstatovat, že šlo o výjimečné případy a většina dotázaných potetovaných kmenových příslušníků nepovažovala proces hojení za nijak zdlouhavý ani nepříjemný.

Mezi kmeny s tradicí tetování patří například kmen Góndů (žijící ve státech Urísa, Madhjadpraděš, Ándhradpraděš a další) a také kmen Baigů (obývající státy Madhjadpraděš, Uttarpraděš a další). U obou kmenů byla tetována obě pohlaví. V některých případech docházelo i k „léčebnému“ tetování – hlavně při bolestech kloubů při revmatismu. Dívky z kmene Baiga byly tetovány ve věku 8 let na čelo, spánky a pravou tvář. Na čelo se tetoval obrazec ohniště, které bylo symbolem ženských domácích povinností. Na zádech byly dívky tetovány, když dosáhly 15–16 let. Po zahojení zádového tetování následovaly nohy.³³ Tato tetování byla hotová ještě před sňatkem. Vdané ženy byly potetovány ještě na pažích a hrudi. Tetování na hrudi bylo spojené s mateřstvím a mělo zajistit, že se matka setká se svým dítětem i v příštím životě.³⁴

29 KONYAK, Phejin a Peter BOS. *The Konyaks: Last of the Tattooed Headhunters*. New Delhi: Lustre Press, Roli Books, [2017], s. 79. ISBN 978-93-5194-112-5.

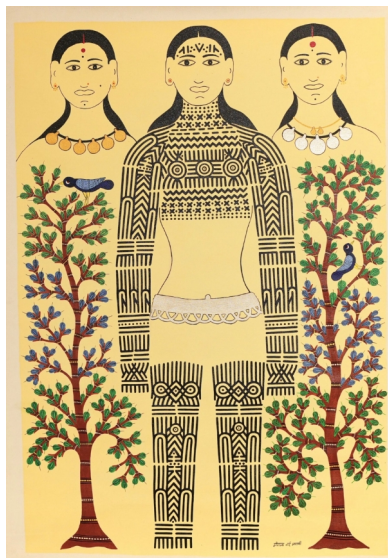
30 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Naked Nagas*. Methuen & CO., 1939, s. 118. Dostupné z: <https://archive.org/details/dli.pahar.2751>.

31 KRUTAK, Lars. *Tattoo Traditions of Asia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2024, s. 415. ISBN 9780824895709.

32 DUTTA, Parul. *The Noctes*. 2nd. Itanagar: M/s Frontier Printers and Publishers, 2014, s. 74. ISBN 81-7516-007-1.

33 INDIA INK ARCHIVE. *Tattoos Afterlife* [online]. 2022 [cit. 2024-10-30]. Dostupné z: https://www.instagram.com/p/ChsLIXDI7E0/?img_index=9.

34 INDIA INK ARCHIVE. *Tattoos after Marriage* [online]. 2022 [cit. 2024-10-30]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/p/CiLD6aioBqJ/?igsh=MW5haWJoN2p4c3ZscQ==>.

Obr. 4: Tetování Baigů. Zdroj: <https://www.biennaleofsydney.art/events/spotlight-talk-mangala-bai-maravi/>.

Proces tetování byl obvykle velmi bolestivý, nicméně nedocházelo k používání žádných prostředků zmírňujících bolest. Inkoust se vyráběl z rostliny nazývané ramtila habešská³⁵. Saze vzniklé jejím spálením se smíchaly s vodou a touto směsí se tetovalo.³⁶ Muži se nesměli účastnit tetování žen. Pro ženy z kmene Baiga bylo tetování zdůrazněním jejich sexuality, dobře potetovaná dívka byla ideálem krásy. Když byly ženy dotázány, proč se tetují, jedna z nich odpověděla, že příčinou je touha. Náramky, které si koupí, se můžou rozbít, ale tetování jí už nikdo nevezme. Tetování s ženami zůstane i po smrti.³⁷ Na hřbetech rukou žen lze často najít speciální obrazec zvaný *dhandha*.³⁸ Jeden ze starších kmene prohlásil: „Po smrti si Bhagaván (Nejvyšší bytost) od nás vezme všechno, ale pokud nalezne na těle *dhandhu*, kterou nemůže vyřešit (obrazec funguje jako hádanka), pak musí dát tento obrazec na dítě, do jehož těla by se *džíva* (duše) reinkarovala.“³⁹ *Dhandha* má zajistit své nositelce nové zrození.

35 Lat. *Guizotia abyssinica*.

36 GUILLERME, Stéphane. op.cit. s. 27.

37 VERRIER, Elwin. *The Baiga*. London: John Murray, 1939, s. 19. Dostupné také z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.81375/page/n9/mode/2up>.

38 Pozn. Lars Krutak ve svém článku *India: Land of Eternal Ink* uvádí, že se tento obrazec nachází na zádech, na fotografiích z instagramevého účtu *India Ink Archive* je však ženy mají na hřbetech rukou. <https://www.instagram.com/p/CiLD6aioBqJ/?igsh=MW5haWJoN2p4c3ZscQ==>.

39 KRUTAK, Lars. *India: Land of Eternal Ink*. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-08-18]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

Obr. 5: Dhandha. Zdroj: <https://x.com/culturempbpl/status/1810293320683258334>.

Kromě zkrášlovací funkce mělo tetování také chránit ženy před artritidou, různými jedy a nemocemi spojenými s krví.

Ve svém článku antropolog Lars Krutak cituje slova obětníka z kmene Baiga, jehož manželka tetovala příslušnice nejen kmene Baigů, ale i kmene Góndů. Výpověď kněze poskytuje detailní popis tetovaných motivů včetně jejich významu. Například na pravé chodidlo se ženám tetoval trojúhelník, který symbolizoval zemi a měl chránit chodidla žen před poraněním, když chodily bosy. Na levé chodidlo bylo ženám tetováno oválné tetování, které bylo nazýváno Padam Sén Déo neboli bůh chodidla. Další obrazce, které ženy mívaly na chodidlech, reprezentovaly Gadžkaran Déo neboli sloního boha, který sídlí na pohřebištích. Jedná se o velmi silného boha, takže jeho značka měla ženám pomoci unést těžké předměty. Potetovaná měly i lýtka a stehna. Na pažích měly nejen ženy, ale i muži vytetovaného Hanumána, který jim měl dodat sílu. Na zádech se nacházel symbol boha Bhímséna, který byl spojován s vařením, a tento symbol měl usnadňovat trávení potravy. Hrud' měly ženy potetovanou symbolem zbožštěného obětníka nazývaného Bara Déo. Tetování mohla žena dostat až po narození dítěte, neboť se nachází na části těla, o kterou se opírá malé dítě, když ho nosí v šátku. Tetování mělo také ochraňovat dítě a umožňovat ženě pracovat, i když nosila svého potomka.⁴⁰

Ženy praktikující magii si na hrud' nebo pravé rameno tetovaly symbol boha, který jim měl zaručovat ochranu před černou magií. Pro místní ženy bylo tetování garancí vstupu do

40 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-08-18]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

posmrtného života. Svým tetováním a krásou měly potěšit svého boha. Kdyby tetování neměly, bůh by se na ně rozhněval.

Dívky z kmene Dhélki Kharijá v Džhárkhandu bývaly tetovány hned, jak se naučily chodit. V ojedinělých případech bylo možné počkat, než dívka dosáhne desíti či jedenácti let, v každém případě však musela být potetovaná dříve, než se provdala. Tetování prováděly ženy z nízkých kočovných kast, jejichž dotek byl považován za nečistý. Proto celá procedura probíhala venku a dívka se po jejím konci musela rituálně očistit, teprve pak jí bylo dovoleno znovu vstoupit do domu. K tetování se používal speciální nástroj se třemi hroty, tetovací pigment se vyráběl z popelu ze speciálního druhu dřeva, do kterého se přimíchávalo mateřské mléko.

Zajímavá je legenda zdůvodňující tetování Kharijů, kterou vypráví někteří z příslušníků starší generace. Při stěhování na nové území se kmen utábořil u soutoku dvou řek a vyvěsil tam své vlajky. Při přeplavování přes řeku byl kmen napaden nepřítelem, který vzal do zajetí některé z mužů. Vlajku kmene se nepříteli získat nepodařilo, a to díky ženám kmene, které jeho snahy o získání vlajky třikrát zmařily. Na památku této události si ženy začaly na čelo tetovat symbol vlajky.⁴¹

Podobnou legendou zdůvodňují tetování na čele svých žen i příslušníci kmene Oráon ze státu Džárkhánd. Tři tečky na čele mají symbolizovat počet bitev, které oráonské ženy vybojovaly při válce s kmenem Khávárů. Muži jejich vlastního kmene totiž zrovna opilí spali. Ženy se oblékly do jejich zbroje a nepřítele zahaly na útěk. Tento boj a odvahu svých žen si Oráonové dodnes připomínají.⁴²

41 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-08-18]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

42 TIWARY, Sachin Kumar, Panchanan DALAI a Om PRAKASH. Folklore and Ethno-Rock Art Studies in the Kaimur Region of India: The Story of the Oraon Tribe. *Ancient Asia*. 2021, **12**(7), s. 14. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/352225042_Folklore_and_Ethno-Rock_Art_Studies_in_the_Kaimur_Region_of_India_The_Story_of_the_Oraon_Tribe, doi:10.5334/aa.198.

Obr: 6: Tetovaná žena z kmene Oráon. Zdroj: https://www.researchgate.net/figure/Three-dots-of-tattoo-on-the-forehead-of-the-Oraon-women-Source-https-commons_fig10_352225042.

Kmeny praktikující tetování je také možné nalézt ve státech Gudžarát a Rádžasthán. Jedná se o kmeny Mer, Dang a Rabari. Pro tetování je používán výraz *trajva*. Tetované motivy jsou si u těchto kmenů velmi podobné. I tyto kmeny sdílely víru, že se tetují hlavně kvůli posmrtnému životu. Pokud by někdo zemřel bez tetování, bůh by mu je podle příslušníků kmene Dang vytvořil rozžhaveným pluhem. U mužů nebylo tetování příliš výrazné. Jednalo se o vzory kolem zápěstí, někdy na hřbetech dlaní nebo na pravém rameni. Oblíbeným motivem byl velbloud.⁴³

Ženy bývaly tetované na krku, hrudi, pažích a nohou. Drobné motivy symbolizovaly různá zvířata a rostliny. Mohlo jít například o tygry, lvy, pávy, kokosové ořechy, manga a podobně. Výše zmíněné kmeny byly hinduizovány, bylo tedy mezi motivy možné nalézt i Rámu, Kršnu, Hanumána nebo chodidla Lakšmí. Mezi Rabari byla populární víra, že vytetovaná tečka na obou kolenech zajistí, aby se dotyčný nenarodil v příštím životě jako velbloud.⁴⁴ Ženy byly tetovány vždy před sňatkem, protože kdyby se žena vdávala bez tetování, ostatní by si dělali legraci, že jsou její rodiče buď velmi chudí, nebo zlí. Muži věřili, že potetované ženy jsou věrnější.

43 GUILLERME, Stéphane. op.cit. s. 44.

44 INDIA INK ARCHIVE. /Gujarat Tattoo/ [online]. 2023 [cit. 2024-10-30]. Dostupné z: https://www.instagram.com/p/CraB70QIMVf/?img_index=1.

Obr. 7: Žena z kmene Rabari. Zdroj: <https://cz.pinterest.com/pin/tatoos—51439620736433838/>.

Dívky z kmene Mer byly poprvé tetovány asi v sedmi nebo osmi letech na pažích a nohou. Později byly potetovány i na krku a hrudníku. Tetovalo se pomocí nástroje vyrobeného z rákosu a barva byla vytvořena smícháním sazí, kravské moči a šťávy z listů rostliny *tulsi*. Vzor byl na kůži vypíchán celkem šestkrát nebo sedmkrát. Rabari používali k tetování saze z lampy, mízu z místního stromu, mateřské mléko a někdy i kravskou moč.

K tetování docházelo také u kmene Santalců, kteří obývají hlavně státy Džárkhand a Západní Bengálsko. Důvodem tetování je opět jeho využití v posmrtném životě. Kdo nebyl potetován, toho měl po smrti sežrat hmyz.⁴⁵ Dle místní víry se traduje, že když se po smrti dívka vydá pro vodu, narazí na žábu, která hlídá pramen. Žába se dívky zeptá, co jí přinesla ze svého původního života. Jako odpověď dívka hlídací žábě předá kousek svého tetování. Čím více je dívka potetovaná, tím je po smrti bohatší.⁴⁶ Tetování mělo také sloužit jako ochrana před zlými duchy⁴⁷ a ženy ho měly na pažích, zápěstích a hrudníku. Vzory na jedné paži byly darem od vlastních rodičů, na druhé od rodičů manžela. K prvnímu tetování docházelo na začátku puberty před sňatkem a nepotetovaná dívka se vdávat nemohla. Tetované motivy mohly být různé, jednalo se o květiny, ptáky nebo slunce, které symbolizovalo slunečního boha.⁴⁸ Mužští příslušníci kmene se netetovali, byly jim však na

45 MALLICK, Ata. The Custom of Marking the Body among the Santals of India. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 183. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z:

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

46 HEMBRAM, Dipali. Santal Tribal Tattoos - The Wealth of Afterlife. *Santals.com* [online]. 2024 [cit. 2024-10-30]. Dostupné z: <https://santals.com/santal-tribal-tattoos-the-wealth-of-afterlife/>.

47 KLOSS, Sinah Theres. op. cit. s. 15.

48 HAQ, Sarah. *The Skin and the Ink: Tracing the Boundaries of Tattoo Art in India*. School of Human studies, Ambedkar University Delhi, s. 7. Dostupné z:

https://cidoc.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/6/2018/12/Sarah_Haq.pdf.

paže vypalovány kruhové značky, které měly v posmrtném životě podobný význam jako ženské tetování.⁴⁹ Těmto značkám se říkalo *sika*.

Obr. 8: *Sika*. Zdroj: <https://santals.com/santal-tribal-tattoos-the-wealth-of-afterlife/>.

Tetovali se také příslušníci kmene Toda, kteří obývají stát Tamilnádu. O jejich tetování toho není mnoho zaznamenáno, navíc přestali tetovat před 40–60 lety a ani samotní příslušníci si toho už moc nepamatují. Ženy byly tetovány pravděpodobně před sňatkem, jedna pamětnice zmínila, že získala tetování u příležitosti svého zasnoubení. Vzory se nacházely na pažích, hrudi a nohou a měly sloužit jako „věčné“ šperky.⁵⁰

Obr. 9: Obličejové tetování Rámnámí. Zdroj: https://www.flickr.com/photos/giacomo_bettoni/33871431898.

Zajímavou tetovanou komunitou jsou Rámnámí ze státu Čhattísgarh. Nejedná se o kmen, ale o nízkokastovní společenství, pro které je jejich tetování již více než století způsobem boje proti kastovní diskriminaci. Kvůli svému kastovnímu původu měli Rámnámí zakázán vstup do hinduistických chrámů, rozhodli se tedy uctívat boha svým vlastním způsobem a začali si tetovat boží jméno Rám po celém těle.⁵¹

49 MALLICK, Ata. op. cit. s. 180.

50 INDIA INK ARCHIVE. *Toda Tattoo* [online]. 2024 [cit. 2024-10-30]. Dostupné z: https://www.instagram.com/p/C-vHKzGlfRS/?img_index=1.

51 KHETRAPAL, Vishaka. The Ramnamis of Chhattisgarh: Wearing Ram in Defiance of Casteism. *Sahapedia* [online]. 2024 [cit. 2024-10-30]. Dostupné z: <https://www.sahapedia.org/ramnamis-chhattisgarh-wearing-ram-defiance-casteism>.

3.1 Apatani

Dalším z kmenů s výraznou tradicí tetování na indickém území je kmen Apatani. Informace k napsání této kapitoly byly primárně čerpány ze tří zdrojů: knihy C. von Fürer-Haimendorfa (která pochází z období kolem poloviny minulého století), literatury vznikající v současnosti a rozhovorů s příslušníky kmene Apatani. Ač jsou všechny zdroje dostatečně důvěryhodné, informace se často lišily. Obzvláště poslední dekády jsou pro kmenové společnosti obdobím velkým změn a tento vývoj je zřetelně vidět v různých zdrojích využitých pro napsání této kapitoly. Fürer-Haimendorf navštívil Apatani v letech 1944–1945 a popisuje jejich život a zvyky ze svého tehdejšího pozorování. Ačkoliv by se kvůli tomu mohly zdát jeho informace zastaralé, spíše než to umožňují vhled do tradičního života kmene před dalšími zásahy vnějších vlivů. Fürer-Haimendorf je jeden z prvních, kdo o kmene Apatani něco napsal, a jeho přínos je nezměrný. Nicméně některá vysvětlení popsaná v jeho knize se s časem ukazují jako pravděpodobně nesprávná a v kapitole o náboženství sám zmiňuje, že je potřeba se tomuto tématu věnovat hlouběji, než zvládl on. Například se vůbec nezmiňuje o uctívání Slunce a Měsíce, což je základem náboženských představ Apatani. Literatura vznikající v současnosti má k dispozici více zdrojů a moderní metody výzkumu. Nelze se však zbavit otázky – jsou informace z ní jiné pouze kvůli těmto důvodům, nebo sami příslušníci kmene postupně zapomínají své tradice? Místní děti bývají posílány na studia do jiných států Indie, někdy již ve velmi raném věku, a tak ztrácí kontakt se svojí kulturou. Apatani nic nezapisovali a poslední nositelé tradičního života stárnou a postupně umírají. Sama jsem navštívila oblasti obývané kmenem a zajímavým faktem je, že z rozhovorů s místními (rozhovory probíhaly buď přes tlumočníka nebo v angličtině) jsem často získala informace jiné než z předchozích zdrojů. Rozhovory však měly být jen doplňkem a měly pomoci k lepšímu pochopení kmenového života. Nelze je tedy považovat za plnohodnotný zdroj. Tato kapitola se snaží vzít v potaz informace ze všech zdrojů a na jejich základě krátce představit kmen Apatani se zaměřením na jeho tetování.

Lidé z kmene Apatani obývají převážně údolí Ziro, které se nachází v okrese Dolní Subánsirí indického státu Arunáčalpradéš a jejich jazyk patří do sino-tibetské rodiny. Jejich původní domovina se dle jejich legend nacházela jinde. Apatani věří, že jejich předci přišli ze země na severu nebo severovýchodě mezi řekami Supupad a Pudpumi. Dnes však nikdo neví, kde se toto legendární území nacházelo.⁵² Údolí Ziro bylo při příchodu kmene plné bažin,

52 TAMA, Landi Pusang. Functional Aspects of the Apatani Folksongs: An Overview. In: HANA, Padi et al, ed. *APATANI Change and Continuity*. Bangalore: HSRA Publications, 2023, s. 28. ISBN 978-93-5506-549-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/384012883_APATANI_Change_and_Continuity.

kteře obývali velcí a nebezpeční ještěři. Apatani se však i přesto rozhodli v údolí usadit a založili si sedm původních vesnic, ke kterým se od 50. let minulého století začala přidávat nová osídlení, neboť docházelo k nárůstu populace. Původních sedmero vesnice stále existuje. Jedná se o vesnice Hari, Bulla, Hidža, Dutta, Mudang – Tage, Bamin – Miči a Hong.⁵³

Kmen jednoznačně ovlivnila geografická poloha. Údolí Ziro je velmi specifické území. Nachází se v průměrné nadmořské výšce 1500 m a je obklopeno vysokými horami. I přes svou poměrně vysokou nadmořskou výšku má ideální podmínky pro zemědělství, kterých dokázali Apatani dokonale využít. Ziro je přirozeně izolované od svého okolí, a tak i jeho obyvatelé žili poměrně v izolaci od svých sousedů a jejich vývoj byl jiný. Po svém příchodu už Apatani Ziro neopustili a jejich život se přizpůsobil podmínkám v údolí. Jsou tedy dokonale adaptovaní na své prostředí. Tím vynikají mezi kmeny, které je obklopují. Ty se totiž nacházely většinu času v pohybu, migrovaly mezi různými oblastmi a nikdy u nich nedošlo k tak dokonalému přizpůsobení se jako u Apatani. Apatani se tedy naučili soběstačnosti, a ačkoliv docházelo k čilému obchodování se sousedními kmeny, nejednalo se o komodity nezbytně nutné k přežití.

Obr. 10: Údolí Ziro. Zdroj: vlastní fotografie.

Plocha Zira není příliš rozsáhlá a Apatani si toho byli vědomi. Také si uvědomovali, že jsou závislí na půdě a přírodních zdrojích. Vesnice byly stavěny velmi úsporně, aby zbytečně nezabíraly úrodnou půdu nebo nezmenšovaly zalesněné území. Tradiční domy stavěné

53 MAMUNG, Kime. Gender representation in Apatani Folklore: with special reference to Folktales and a lullaby. Online. In: HANA, Padi et al (ed.). *APATANI Change and Continuity*. Bangalore: HSRA Publications, 2023, s. 44. ISBN 978-93-5506-549-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/384012883_APATANI_Change_and_Continuity.

převážně z bambusu stály na kůlech a byly seskupené těsně vedle sebe pouze s úzkými uličkami. Tento půdorys vesnic a fakt, že se uvnitř domu tradičně nacházelo otevřené ohniště, často vedl k nebezpečným požárům, proto se dřevěné sýpky stavěly v dostatečné vzdálenosti od vesnice, aby se jejich vzácný obsah uchránil před zkázou. Apatani pěstovali a dodnes pěstují rýži na malých vodou zaplavených rýžových políčkách. Políčka jsou propojena systémem důmyslných kanálků a zároveň s rýží se v nich chovají i menší ryby, které jsou před sklizní vyloveny. Rýže pěstují více druhů a jedná se o zásadní plodinu. Na hrázích políček roste proso, které se však v dnešní době využívá pouze na výrobu domácího alkoholu. Na zahrádkách pěstují i různé druhy zeleniny a ovoce.

Obr. 11: Rýžové pole s prosem rostoucím na hrázi. V pozadí zeleninová zahrádka. Zdroj: vlastní fotografie.

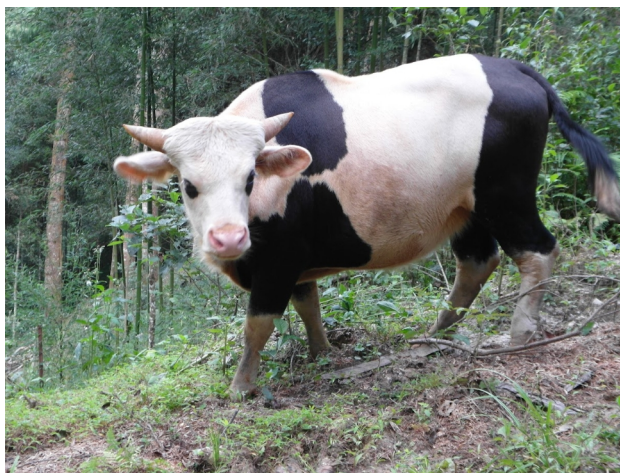
Téměř každý vlastní menší bambusový hájek. Bambus je pro ně velmi důležitý – tradičně se z něj staví domy, vyrábí nádoby, pletou košíky a samozřejmě se i jí. Tato rostlina má nespočet využití.⁵⁴

54 Informace získané z rozhovorů a vlastního pozorování v údolí Ziro.

Obr. 12: Výroba bambusového košíku. Muž má vybledlé tetování na bradě. Zdroj: vlastní fotografie.

Důležitou roli pro Apatani hrál i les, neboť z něj též získávali mnoho věcí potřebných k životu. Šlo například o stavební materiál, různé ovoce, med, oříšky, kořínky a léčivé rostliny. Les byl také využíván pro lov.⁵⁵ Apatani samozřejmě chovali a chovají i domácí zvířata, která byla využívána na maso, a zásadní funkci měla také při různých rituálech a rodinných událostech, kdy docházelo k jejich obětování. Zvířata byla však také běžně kupována od sousedních kmenů, v údolí se totiž nedalo chovat příliš mnoho větších zvířat, protože by mohlo dojít ke zničení úrody.⁵⁶

Obr. 13: Mithun (*Bos frontalis*). Zdroj: vlastní fotografie.

Jednalo se primárně o mithuny (latinsky *Bos frontalis*), kteří se většinu času volně pohybovali džunglí, dokud je jejich majitel nepotřeboval obětovat. Apatani mléko nevyužívají, mithuny

55 TANI, Rubu. Traditional Forest Knowledge for understanding Ziro Valley's Environmental Issues In: HANA, Padi et al (ed.). *APATANI Change and Continuity*. Bangalore: HSRA Publications, 2023, s. 15. ISBN 978-93-5506-549-0. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/384012883_APATANI_Change_and_Continuity.

56 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Apatanis and Their Neighbours*. Routledge, 2004, s. 47. ISBN 1-136-54536-0.

nedojili, pouze jedli jejich maso. Kromě toho bývali mithuni též využíváni jako platidlo, obvykle při koupi pozemků.⁵⁷ Drůbež byla chována nejen kvůli masu a vejcům, ale také opět pro rituální účely. Například vajíčka a kuřecí vnitřnosti používali místní šamani k věštění. Skořápky od vajíček jsou důležitou součástí rituálních konstrukcí.

Obr. 14: Tradiční dům s rituálními konstrukcemi a vlajkou náboženství Donyi-Polo. Zdroj: vlastní fotografie.

Apatani chovali také prasata, která bývala využívána jako hygienický prvek – odpad z domu (včetně lidských výkalů) byl zpracován právě prasaty, která bydlela mezi kůly, na kterých byl postaven tradiční dům.⁵⁸ Prasečí kůže i s částí masa se uchovávala několik desítek let a jednalo se o vzácnost, kterou bývali uctěni například hosté na svatbě. Cena kvalitní kůže se v současnosti může vyšplhat na tisíce rupií (při své návštěvě v Ziru jsem byla vyjednávání o ceně kůže přítomná).

Díky zodpovědnému využití přírodních zdrojů, tradičnímu zemědělství s relativně vysokými výnosy a životu v harmonii s přírodou bylo údolí Ziro a jeho obyvatelé zařazeni na seznam světového dědictví UNESCO.⁵⁹

Apatani patří do kmenové skupiny Tani, která se považuje za potomky prvního člověka Abotaniho. O vzniku názvu kmene se zmiňuje Gyati Rana v knize *Apatani Change and Continuity*: „Původní název kmene je Tanii. Apa je předpona vyjadřující respekt, kterou používali jejich sousední kmeny, ukazující tak úctu k ekonomickému bohatství a

⁵⁷ FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. op. cit. s. 66.

⁵⁸ Ibid., s. 52.

⁵⁹ Apatani Cultural Landscape. *UNESCO World Heritage Convention* [online]. 2014 [cit. 2024-10-13]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5893/>.

vynalézavosti Apatani. První antropologové a jiní spisovatelé si najímali tlumočníky z řad sousedních kmenů a zaznamenali tak jméno kmene jako Apatani, pod nímž je kmen nyní známý po celém světě.“⁶⁰

Kmen se dále dělí na klany a podklany. Při výběru životního partnera se musí dodržovat kmenová endogamie a klanová exogamie. Ačkoliv se nejednalo o příliš častý jev, docházelo i k polygamii. Mládež si před manželstvím užívala poměrně velké svobody, téměř každá dívka měla svého milence. I když docházelo i k domluveným sňatkům (k dohodě došlo většinou ještě tehdy, když byli ženich s nevěstou malé děti a žít spolu začali, až když dosáhli dostatečného věku) rodiče většinou do výběru partnera svým dětem nezasahovali a nechali jim volnou ruku. Dle Fürera-Haimendorfa svatba nebyla nutností a mladý pár spolu mohl začít žít bez jakéhokoliv obřadu. V knize *Apatani: Change and Continuity* se však v kapitole o lidových písních dočteme, že svatba je jedním z nejdůležitějších obřadů.

Společnost je dále rozdělena na 3 sociální vrstvy: *mite* – vyšší třída, *mura* – nižší třída a otroci (v minulosti). Toto rozdělení se však vůbec nedalo srovnávat s přísným kastovním systémem hinduistů. Ani jedna vrstva nebyla považována za nečistou, někdy mezi nimi docházelo i ke sňatkům a otroci sice neměli plnou svobodu, byli však vnímáni jako plnohodnotní příslušníci kmene a bylo s nimi zacházeno s dostatečným respektem.⁶¹

Jednotlivé klany mívaly ve vesnicích své *lapangy* neboli tzv. obřadní plošiny. Na nich se scházeli muži klanu při speciálních příležitostech nebo jen aby probrali důležité záležitosti týkající se každodenního života. Scházel se zde i *buliang* neboli klanová rada, která rozhodovala o společných klanových či vesnických otázkách. Ačkoliv Fürer-Haimendorf uvádí, že se na ženy nevztahovala žádná tabu a omezení, na *lapang* vstupovat nemohly kvůli menstruačnímu cyklu.⁶² Ženy byly většinou zodpovědné za práci na poli, domácí práce a vaření. I když neměly možnost účastnit se setkání rady a neměly právo rozhodovat, žena zběhlá a šikovná v zemědělství byla ve společnosti velmi ceněná a mohla pomoci svému manželovi k lepšímu postavení.

Další významná stavba ve vesnici se nazývala *naago*. Jednalo se o rituální chatku, kterou mohlo sdílet více klanů. Většinou stávala poblíž *lapangu* a využíval ji šaman při různých svátcích a rituálech. Pokud došlo k zabití nepřítele ve válce, usekla se mu ruka a přinesla se

60 RANA, Gyati. Divulging philosophy behind Donyi-Polo belief system of Apatani. In: HANA, Padi et al, ed. *APATANI Change and Continuity*. Bangalore: HSRA Publications, 2023, s. 56 [cit. 2024-11-06]. ISBN 978-93-5506-549-0. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/384012883_APATANI_Change_and_Continuity.

61 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. op. cit. s. 94.

62 MAMUNG, Kime. op. cit. s. 46.

právě sem. Tyto tradiční stavby se dají nalézt v sedmi původních vesnicích v Ziru dodnes a jsou stále využívány ke svým účelům. Nově vzniklá osídlení *lapang* ani *naago* nemají, jejich obyvatelé se při svátcích a rituálech vrací do svých původních klanových vesnic.⁶³

Obr. 15: Naago. Zdroj: vlastní fotografie.

Někteří Apatani přijali křesťanskou víru a běžně se dají v jejich vesnicích nalézt kostely. Původně byli však příslušníci kmene animisté. V současnosti je jejich náboženství nazýváno *Donyi-Polo* (*Donyi* znamená slunce a *Polo* měsíc). K institucionalizaci došlo v 70. letech minulého století, kdy také náboženství získalo své jméno. Je rozšířeno mezi kmeny skupiny Tani a jsou mu zasvěceny i chrámy. Jak napovídá jméno náboženství, jeho příslušníci uctívají slunce a měsíc. Zajímavostí je, že slunce je ženského rodu a měsíc mužského, což v jiných kulturách bývá většinou naopak. Gyati Rana o náboženství *Donyi-Polo* píše toto: „Náboženské pojetí, kterým se kmen Apatani řídí, je ve své podstatě monoteistické, i když ve svém přístupu, vnímání a praxi se jedná o polyteismus. Podle jejich ústní tradice je vše živé i neživé v tomto vesmíru projevem *Ui*: věčné řídicí síly.“⁶⁴ Slunce, měsíc, všichni bohové a přírodní jevy, které Apatani uctívají, jsou ve své podstatě jedno – věčná síla *Ui*.

Pokud osoba zemře přirozeným způsobem, dostane se po smrti do místa zvaného *Neli*, které je téměř totožné s naším světem. Tam zemřelí pokračují ve svém životě. Apatani nevěří, že by je špatné činy přivedly do pekla nebo že by za ně byli nějakým způsobem potrestáni. Všichni po přirozené smrti skončí v *Neli*. Člověk, který byl dobrý ve svém životě, dobrým

63 SUNIYA, Pura. Understanding the social organisations of Apatani villages in Ziro valley. In: HANA, Padi et al, ed. *APATANI Change and Continuity*. Bangalore: HSRA Publications, 2023, s. 110. ISBN 978-93-5506-549-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/384012883_APATANI_Change_and_Continuity.

64 GYATI, Rana. op. cit. s. 57.

zůstane i po smrti, a stejně to funguje i s člověkem špatným. Duše lidí, kteří zemřeli násilnou či předčasnou smrtí, se ocitnou v místě zvaném *Talii*, které funguje na stejném principu jako *Neli*. I bez hrozby věčného trestu či slibu odměny se však Apatani v životě řídí lokální verzí rčení, že *co zaseješ, to také sklidiš*.⁶⁵

Tetované babičky jsou v údolí Ziro dodnes běžným a častým jevem. Čile běhají po okolí, baví se se sousedy, zabývají se různou prací. Kolem krku se jim houpají šňůry tradičních barevných korálků. Tyto ženy jsou poslední tetovanou generací kmene Apatani. Přesný počátek této tradice není znám, ale Apatani věří, že se tetují minimálně od doby, kdy se usadili v údolí Ziro.⁶⁶

Obr. 16: Potetovaná žena Apatani při přípravě rýžového pole ke sklizni. Zdroj: vlastní fotografie.

Ženy z kmene Apatani měly tradičně potetovaný obličej – svislou čáru táhnoucí se z čela až na nos, a bradu zdobilo pět svislých čar, které byly spojeny jednou vodorovnou čarou. Tetování, které se v místním jazyce nazývalo *tipe*, bylo doplněno zvláštním typem piercingu v nose. Obě strany nosu se propíchly a vložily se do nich zvláštní dřevěné obroušené „zátky“ (většina zdrojů uvádí, že zátky byly ratanové, při rozhovoru ale místní zmiňovali spíše bambus). Začínalo se malými zátkami, postupně si je ženy vyměňovaly za větší a větší. Čím větší, tím krásnější. Piercing a tetování se provádělo v jinou dobu. Z rozhovorů z místními vyplynulo, že k tetování docházelo někdy kolem 9. - 10. roku a jednalo se o znamení toho, že děvče vstupuje do puberty. Nicméně v článku *Prohibition on tradition, tattooing, and the*

65 GYATI, Rana. op. cit. s. 63-64.

66 SEN, Tania, Sambit MALLICK a Ngamjahao KIPGEN. Prohibition on tradition, tattooing, and the Apatanis of Arunachal Pradesh. *Asian Journal of Social Science*. 2023, 51(1), s. 57. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/369558962_Prohibition_on_tradition_tattooing_and_the_Apatanis_of_Arunachal_Pradesh. doi:10.1016/j.ajss.2022.07.002.

Apatanis of Arunachal Pradesh autoři uvádí jako obvyklý tetovací věk 7 let. Malé holčičky jsou však prý téměř hned po narození označeny zmenšenou verzí *tipe*, které se říká *panyo*. *Panyo* je velké asi jako palec, nachází se na čele a má pomoci k rozeznání holčičky od chlapečka.⁶⁷ Plnohodnotné *tipe* se pak dělá v pozdějším věku. Ačkoliv bylo zvykem tetovat se pouze jednou, mnohé potetované ženy nebyly spokojeny s výrazností svého potetování a nechávaly si ho znovu a znovu obtahovat, aby bylo tmavší a viditelnější. To je také důvodem tloušťky vytetovaných čar, které u mladších dívek bývaly jemné, s každým přetetováním se však zvětšovaly.⁶⁸

Obr. 17: Potetovaná obyvatelka údolí Ziro. Zdroj: vlastní fotografie.

K tetování byly používány trny ze speciálního stromu nazvaného *tipe tiirey*. Jako inkoust se používala směs sazí z ohniště, které se nacházelo uprostřed kuchyně v každém domě, a dle našeho místního průvodce, jehož matka se tetováním zabývala, rýžová voda (vývar z rýže). Více autorů však zmiňuje využití zvířecího tuku (vepřového nebo hovězího), který měl mít dle Apatani antiseptické účinky. Tetovalo se pomocí malého kladívka. Trny byly připevněny mezi dvě větvičky, namočený do inkoustu a následně se do nich tlouklo kladívkem, a tak došlo k propíchnutí kůže. Proces tetování byl velmi bolestivý, nebyla používána žádná forma anestezie a tetovanou osobu, která ležela na zemi, museli držet rodinní

67 SEN, Tania, Sambit MALLICK a Ngamjahao KIPGEN. op. cit. s. 57.

68 Rozhovor, Mo Nága, tatér, 01.10.2024, Nové Dillí.

příslušníci, aby tetování mohlo být dokončeno. Čerstvé tetování krvácelo a po jeho dokončení se zakrylo dočasně listy a dívka zůstala ještě nějakou dobu ležet. Tetovací nástroje se vyráběly z toho, co rostlo kolem, a pro každé tetování se dělaly nové.⁶⁹ Tetovaly většinou ženské příslušnice rodiny – matka, starší sestra nebo jiné příbuzné.

Teorii, proč docházelo k tetování, je více. Sami příslušníci kmene si nejsou důvodem jistí. Nakonec jako nejpravděpodobnější možnost uvedli, že se jednalo o způsob ochrany. Apatani se prý často pouštěli do bojů se svými sousedy (v současnosti kmen Njiši), kteří dle vyprávění běžně unášeli nejkrásnější apatanské ženy a brali si je za manželky. Aby k těmto únosům nedocházelo, byly obličeje žen modifikovány a tím „zohyzeny“, už je tedy nikdo nekradl pro jejich krásu.⁷⁰ Tato teorie však není všeobecně přijímána. Z první části kapitoly vyplývá, že sousedé kmene Apatani se poměrně často měnili, tudíž je trochu zvláštní, že by zrovna tento důvod vedl k „modifikaci“ obličejů žen. Apatani navíc byli spíše zemědělci a obchodníci než válečníci, a ačkoliv docházelo k občasným rozbrojům mezi nimi a jejich sousedy, většinu času převažovaly mírové obchodní vztahy.⁷¹

Další z mýtů o tom, proč se ženy kmene Apatani tetují, je součástí kmenové lidové ústní slovesnosti a je možné ho zaslechnout i během svátku *Murung* v lednu. Tato legenda vypráví o Ami Niido Biinyi, která byla velmi krásná a zručná ve všem, v čem by měla správná apatanská žena být. I přesto si však nemohla najít manžela. Čas běžel a Ami Niido Biinyi stárla a stárla, až ztratila svoji plodnost a už nemohla mít děti. Zoufalá se po mnoha probdělých nocích rozhodla otázat Boha (*Popi*), co má udělat. Dostalo se jí této odpovědi: „Abys znovu získala mládí a krásu a mohla porodit dítě, musíš si potetovat obličej. Musíš nosit *yaping hulo* („zátky/roztahováky“ v nose), *yaruhukho* (roztahováky uší) a *rutting yarang* (mosazné kruhové náušnice), abys měla hodně drůbeže a dobytka, který tě uživí.“

Ami Niido Biinyi učinila, jak jí bylo řečeno. Její kráse neodolal Miido Jindo Tajing, který se stal jejím manželem, a poté se jim narodily *khalos* (nadpřirozené bytosti) a za dobytek a drůbež jim byla zvířata a ptáci z džungle.⁷² Apatani patřili mezi početně menší kmeny a tetování bylo pro ně dle tohoto mýtu příslibem plodnosti a hojnosti.

Podobná legenda, avšak méně podrobně, je uvedena v článku *Prohibition on tradition, tattooing, and the Apatanis of Arunachal Pradesh*. Dle ní si matka Slunce (*Donyi*) tetovala

69 Rozhovor, M. Tajo z kmene Apatani, 12.09.2024, vesnice Bamin – Miči, Arunáčalpradéš.

70 Rozhovor, Anki z kmene Apatani, 12.09.2024, vesnice Bamin – Miči, Arunáčalpradéš.

71 Pozn. Tato informace vychází z mého pozorování v údolí Ziro a také informací z kapitol VI *The Maintenance of Law and Order* a VII *Relations with Neighbours in Peace and War* z knihy Fürera-Haimendorfa *The Apatanis and Their Neighbours*, kde popisuje systém pravidel, který má zabránit příliš častým konfliktům.

72 MAMUNG, Kime. op. cit. s. 50-51.

obličej a nosila krásné šperky (včetně „zátek/roztahováků“ v nose), aby si našla vhodného manžela. Jejího příkladu v souladu s tradicí následují i apatanské ženy.⁷³ Je možné, že se zkrátka jednalo o přechodový rituál, označení přeměny dívky v ženu a zdůraznění její plodnosti. Bohužel však tradice tetování vymizela a ani poslední tetování příslušníci nedokážou dát jasnou odpověď.

I muži kmene byli zdobeni obličejovým tetováním, rozhodně však nebylo tak výrazné. Výše uvedené legendy o důvodu tetování se všechny vztahují primárně k ženskému tetování a nepomáhají objasnit příčinu tetování mužů. Někdy však bývá tetování též vnímáno jako zdůraznění kmenové příslušnosti. Stačil jediný pohled a hned bylo jasné, že je daná osoba součástí kmene Apatani. Pokud vezmeme jako příčinu tetování posilnění kmenové identity, dá se vztáhnout na obě pohlaví. U mužů bylo tetování umístěno na bradě a mělo tvar podobný písmenu T. Na mnoha starších mužích však už po létech téměř není vidět. V roce 1971 bylo tetování a speciální piercingy zakázány.

Po vzniku nezávislé Indie v roce 1947 došlo k mnoha změnám. Byla vybudována silnice, která spojila Ziro s Ásámem, a kmen přestal být izolovaný od vnějšího světa. Velkých změn si všímá Fürer-Haimendorf, který navštívil Ziro znovu po 17 letech v roce 1962. Stavěly se školy a děti začaly být posílány na studia i mimo hranice svého rodného údolí. Docházelo k častějšímu setkávání Apatani a jiných nejen kmenových kultur, které nebyly na výrazná obličejová tetování zvyklé. Apatani se mimo svůj domov stávali terčem posměchu a stávalo se, že společenský tlak nevydrželi a raději se vrátili do údolí Ziro. Ještě před všeobecným zákazem tetování si někteří rodiče uvědomovali, jaké může mít tetování dopady na budoucnost jejich dětí, a nenechali je potetovat. Jedna z žen, kterou její otec pracující v Guváhátí (Ásám), nechtěl nechat potetovat, se sama ve svých desíti letech rozhodla proces tetování podstoupit bez jeho vědomí. Dle jejích slov si z ní její spolužáci a kamarádi dělali legraci, posmívali se jí, že bez *tipe* vypadá jako Njiši (sousední kmen), a ona tak nakonec podlehla společenskému tlaku a potetovala se.⁷⁴ Tento příklad dokazuje, jak významnou součástí kmenové identity tetování bylo.

S postupnou modernizací se však přístup k tetování začal měnit. Svou roli sehráli i křesťanští misionáři, pro které bylo tetování barbarské a nepřístojné. Jejich názor mnohdy přejali i samotní Apatani. *Tipe* bylo povinné pro všechny, děti neměly na výběr. Byl to velmi bolestivý proces, který je poznamenal až do smrti, a někteří začali tradici vnímat spíše jako týrání. V roce 1971 mladí členové kmene vytvořili *Apatani Youth Association (AYA)*, jejímž

73 SEN, Tania, Sambit MALLICK a Ngamjahao KIPGEN. op. cit. s. 57.

74 Ibid., s. 58.

účelem bylo zlepšit životní podmínky kmene a odstranit zastaralé tradice. Změny zahrnovaly například vybudování lepších silnic a nových škol, zákaz dětských sňatků a také zákaz tetování a speciálních piercingů. Pokud někdo tento zákaz porušil, hrozila mu pokuta ve výši jednoho mithuna nebo 10 000 rupií.⁷⁵ Starší generace byla tímto zákazem pobouřena, mladší generace ho však z výše uvedených příčin přijala pozitivně. Místní žena, narozená kolem roku 1970 (a tedy již netetovaná), mi sdělila, že byla zákazem zachráněna a rozhodně by si tetována být nepřála.⁷⁶

Obr. 18: Nejstarší a nejmladší generace údolí Ziro. Zdroj: vlastní fotografie.

Zákaz *tipe* byl hlubokým zásahem do identity kmene. Tradice, která byla neodmyslitelně spjata s kmenem Apatani, se postupně stávala něčím exotickým, podivným a byla tak odsouzena k úplnému zániku. Poslední žena, která byla potetována, Narang Yamyang, stále vnímá tetování a piercingy jako způsob, jak získat dobrého manžela. Bez *tipe* ženy kmene prochází hlubokou krizí identity a poslední tetované babičky by návrat tradice uvítaly. S. Bharadwaj a U. Boruah se o dopadu zákazu tetování na ženy vyjadřují takto:

⁷⁵ SEN, Tania, Sambit MALLICK a Ngamjahao KIPGEN. op. cit. s. 58.

⁷⁶ Rozhovor, žena z kmene Apatani, 12.09.2024, vesnice Bamin – Miči, Arunáčalpradéš.

„Rozhodnutí o opuštění tradice tetování způsobilo emoční trauma starším ženám kmene, které jsou nyní považovány za ženy minulosti. ... Tradiční apatanská žena dnes čelí emocionálnímu a kulturnímu vytěsnění a vykořenění, protože má pocit, že nikam nepatří.“⁷⁷

Apatani dodnes přes veškerou globalizaci žijí poměrně tradičním způsobem života – v dřevěných domech s velkou společnou místností s otevřeným ohništěm. Stále mají své šamany (i když jich pomalu ubývá), drží se svých rituálů, při nemoci obětují zvířata a věští ze žloutku slepičího vejce. Tradici tetování se však obnovit pravděpodobně nepovede. Je stále zakázaná, navíc samotní příslušníci kmene po jejím návratu příliš netouží. Při svátcích si ženy tetování sice občas malují na obličej henou, mnohé nositelky pravého tetování si ho však nechaly odstranit laserem. Ačkoliv si místní lidé (včetně mladé generace) cení svého kulturního dědictví, snaží se ho zachovat a zaznamenat, pohled na tetování se příliš nemění. Pro mladší generaci žen se jedná většinou o něco, co je sice neoddelitelnou součástí jejich minulosti a kořenů, zároveň je to pro ně velmi groteskní a podivná tradice, ke které se nemají zájem vracet.⁷⁸

3.2 Nágové

Rozhodnutí věnovat jednu kapitolu Nágům se ukázalo jako ne příliš šťastné. Může za to jednoznačně nedostatečná znalost prostředí a poměrů. Dostupná literatura o nágském tradičním tetování totiž nedostatečně reflektuje fakt, že Nágové rozhodně nejsou jedním kmenem s jednou kulturou. Ačkoliv je možné se dočíst o různých klanech Nágů a jejich odlišnostech, nedá se z těchto zmínek přímo vydedukovat, že spíše než o klany jednoho kmene (jak tomu bylo například u kmene Apatani) se v podstatě jedná o samostatné kmény. Příslušníci kmene Nokte, se kterými jsem se setkala, se dokonce vyjádřili v tom smyslu, že si nepřejí být s Nágý spojování, a místo dříve používaného názvu Nokte-Nága si kmen říká pouze Nokte. I když je text o kmenech Nokte a Wančo zařazen do této kapitoly, je nutné zdůraznit, že je i přes jisté podobnosti a starší názvy obsahující termín Nága, nelze za Nágý považovat. Wančo a Nokte obývají indický stát Arunáčalpraděš a rozdílné politické názory je vedou ke snaze distancovat se od nágských klanů v sousedním státě Nágáland.

77 BHARADWAJ, Shrestha a Uttam BORUAH. Inking the Identity: a Study of the Apatani Tradition of Tattooing through Bakhtinian Chronotope. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2020, 12(5), s. 5. ISSN 0975-2935. Dostupné z: [riocl29n1.pdf](https://doi.org/10.21659/rupkatha.v12n5.Riocl29n1.pdf). doi:<https://dx.doi.org/10.21659/rupkatha.v12n5.Riocl29n1>.

78 Informace vycházející z rozhovorů a vlastního pozorování v údolí Ziro.

Pojmenování Nága vůbec není původním názvem kmene a v minulosti by se tak ani jeden z klanů nenazval. Lidé z planin, tedy Ásámci, tak označovali horské kmeny, které se vyznačovaly podobným způsobem života a podobnými tradicemi.⁷⁹

Kapitola Nágové obsahuje čtyři části: první se věnuje všeobecně Nágům a společným rysům mezi klany. Následující části jsou o kmenech/klanech, se kterými jsem se osobně setkala, a díky tomu získala lepší vhled do jejich života. Jedná se o kmeny Nokte, Wančo a Konjak. Není však možné pokrýt kompletně tradici tetování mezi tzv. nágskými kmeny, neboť již minimálně 50 let k tetování nedochází a jeho poslední nositelé postupně vymírají, a tak i tradice sama upadá v zapomnění. Z informací dostupných v jednotlivých literárních zdrojích navíc bohužel není vždy možné si vytvořit ucelený a pravdivý obrázek o mizející praxi.

Milada Ganguliová se o odlišnostech mezi Nágy vyjadřuje takto: „Třebaže ve svých zvycích, způsobu života a smýšlení mají příslušníci kmenů Nágů mnoho společného, existuje celá řada zvláštních rysů, jež odlišují jeden kmen od druhého. Jsou to rozdíly ve fyzickém typu, oděvu, tradičních obyčejích a obrovské rozdíly jazykové. Ač jsou určité důkazy, jež poukazují na společný původ všech těchto kmenů, různé vnější vlivy působily na fyzický a kulturní vývoj jednotlivých skupin a byly příčinou pozoruhodných změn.“⁸⁰

Jak již bylo zmíněno výše, Nága není pojmenování, které by si kmeny vybraly samy, a nepochází ani z jejich jazyka. Vysvětlení významu slova je více. Někteří se domnívají, že pochází z bengálského slova *nengta*, v hindštině *nanga*, což znamená nahý. Existují i názory, dle kterých jméno pochází z kačarského slova *nágá*, které označuje mladého muže, tedy válečníka. Najdou se i autoři, kteří původ slova hledají v sanskrtském výrazu pro hada.⁸¹ Žádný z kmenů Nágů však není výrazným uctívatelem hadů a všeobecně je tento názor považován za mylný.

Podle nágské legendy (a tuto verzi zmiňovali i místní obyvatelé) je tento termín odvozen od barmského slova *no-ka*, které znamená lidé s propíchnutými ušními lalůčky. *No* znamená propíchnuté ucho nebo propíchnout ho. Kdysi dávno došlo k bitvě mezi vládcem Ásámu a barmskými Nágy. Po dlouhém krveprolití bylo uzavřeno příměří a obě strany mohly

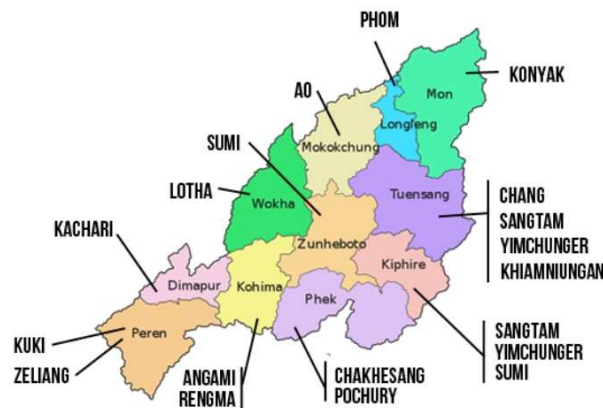
79 Rozhovor, K. Tangjang z kmene Nokte, 21.09.2024, Khonsa, Arunáčalpradéš.

80 GANGULIOVÁ, Milada. *Putování za lovci lebek*. Praha: Orbis, 1970.

81 WOODTHORPE, R.G. Notes on the Wild Tribes Inhabiting the So-Called Naga Hills, on Our North-East Frontier of India. Part I. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. 1882, **1882**(11), s. 57. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2841500>.

identifikovat své mrtvé válečníky. Barmští Nágové počítali své padlé právě podle *no-ka* neboli propíchnutých ušních lalůčků.⁸²

Nágové mají mongoloidní rysy stejně jako většina kmenů obývajících severovýchodní Indii a hovoří různými tibetobarmskými jazyky. Je možné nalézt kulturní a sociální paralely mezi Nágy a kmeny žijícími v Indonésii a Oceánii.⁸³

Obr. 19: Rozložení kmenů v Nágálandu. Zdroj: <https://nagalandgk.com/naga-tribes-of-nagaland-and-their-territory-districts/>.

Kmeny označované za Nágy obývají oblasti Barmy hraničící s Indií a indické státy Nágáland, Manípur, Arunáčalpraděš a horské oblasti Ásámu. Různé zdroje uvádí různý počet nágských kmenů, pravděpodobně však jejich počet bude přesahovat 60.⁸⁴ Jen v Nágálandu jich žije 17.⁸⁵

Společným rysem kmenů a také praktikou, která je nechvalně proslavila, je tzv. lovení lebek. Příslušníci nágských kmenů byli v dřívějších dobách velmi obávanými válečníky. Jednotlivé vesnice mezi sebou téměř neustále válčily. Důvodem však až na výjimky nebyla touha po získání nového území či rozšíření sféry svého vlivu. Vesnice mezi sebou bojovaly kvůli sporům o políčka, rybaření nebo pytlacení v revíru nepřátelského kmene. Často se příčinou také stala potřeba pomstít urážku či smrt příslušníka rodu.⁸⁶ Specifikem jejich boje a také důvodem, proč Nágové začali být nazýváni lovci lebek, je fakt, že poraženému nepříteli usekli hlavu a přinesli ji do vesnice. Další počínání s nepřátelskou hlavou ve vesnici se pak lišilo v závislosti na kmenu a klanu. Úspěšný návrat válečníků s hlavami doprovázela oslava

82 ERDICAN, Achilla Imlong. Origin of the word Naga. *The Morung Express* [online]. 2016 [cit. 2024-10-16]. Dostupné z: <https://morungexpress.com/origin-word-naga>.

83 STIRN, Aglaja a Peter VAN HAM. *The Hidden World of the Naga*. Prestel, 2003, s. 32. ISBN 3791328786.

84 Rozhovor, Mo Nága, tatér, 09.09.2024, Puduččeri.

85 People & Culture. *Nagaland State Portal* [online]. 2024 [cit. 2024-10-16]. Dostupné z: <https://nagaland.gov.in/pages/people-culture>.

86 GANGULIOVÁ, Milada. op. cit. s.200.

ve vesnici. Běžně se hlavy odevzdávaly náčelníkovi, který fungoval jako vojevůdce. Někdy se ukládaly do *morungů* (společných mužských domů) a bývaly také zavěšovány na speciální posvátný strom.

Nágské kmeny si lebek (nepřátelských, ale i vlastních zesnulých) velmi cenily. Byla mezi nimi totiž rozšířena víra, že v hlavě sídlí mysl, tedy duch (esence) člověka, který všechno řídí, a také jeho plodnost. Po smrti v lebce část této esence stále zůstává.⁷⁵ Lars Krutak o významu lebek píše následující: „Lebky byly vnímány jako nádoby se semeny, která po vyklíčení mohla zvýšit plodnost úrody a plodnost mužů a žen ve vesnickém společenství. Aby tuto životodárnou sílu aktivovali, prováděli vesničtí šamani rituály, kterými hlavy potěšili. Tyto rituály byly úzce spjaty se zemědělským cyklem, zejména s pěstováním a sklizní rýže na horách, kdy byly hlavy obřadně krmeny a napájeny místním alkoholickým nápojem podobným pivu vyráběným z rýže, aby si udržely přízeň živých.“⁸⁷

Obr. 20: Strom, na který byly dříve věšeny lebky nepřátel, vesnice Longwa, Nágaland. Zdroj: vlastní fotografie.

Nebyly to ale jen lidské lebky, které byly uchovávány. Dodnes jsou tradiční nágské domy plné lebek zvířat, které jejich obyvatelé ulovili nebo obětovali. I tyto lebky totiž mají přinést hojnost a plodnost. U některých kmenů bývaly zvířecí lebky též předávány jako dar (tribut) náčelníkovi. Lovění lebek bylo velmi důležitou součástí kultury a každý muž toužil po tom, prokázat svoji mužnost a udatnost, a získat tak právo na atributy úspěšných bojovníků.⁸⁸ Válečníci si však vážili svého života a pokud plánovali útok, nikdy zbytečně neriskovali.

87 KRUTAK, Lars. *Tattoo Traditions of Asia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2024, s. 364. ISBN 9780824895709.

88 GANGULIOVÁ, Milada. op. cit. s. 201.

Častou taktikou bylo napadení nepřítele ze zálohy, útok na nic netušící pracovníky na poli nebo útok v noci či při rozednění, kdy ho nepřítel nejméně čekal.⁸⁹

Cizinci přicházející do končin obývaných Nágý lovy lebek považovali za barbarské a snažili se přispět k jejich ukončení. Britská koloniální vláda na územích pod svou správou tuto praktiku zakázala, nicméně nějakou dobu trvalo, než se zákaz povedlo uvést do praxe. Porušení zákazu bývalo trestáno, někdy i vypálením celé vesnice. Oficiální zákaz byl vydán vládou v roce 1935. Nicméně v oblastech mimo přímou sféru vlivu britské koloniální a pozdější indické vlády (oblasti Nágálandu rozprostírající se od dnešního Monu na jih až po Tuensang) se lov lebek a s ním spojené tradice zachovaly až do 60. let minulého století, tedy do doby, kdy se s těmito tradicemi střetlo křesťanství, které jim učinilo definitivní konec.⁹⁰

Názory na zákaz lovů lebek se mezi samotnými válečníky různily. Milada Ganguliová ve své knize *Putování za lovci lebek* cituje příslušníka kmene Kheamňungen válečníka Mungčona z vesnice Pangša: „Je dobře, že se vládě konečně podařilo zamezit lovení lebek. Dříve jsme neměli vůbec čas obdělávat pole, museli jsme se stále připravovat do války a chránit ženy a děti před napadením. Naše ženy žily v ustavičném strachu.“⁹¹ Podobný názor sdílelo více válečníků. Pamětník bojů, 83letý Peňdžun z kmene Konjak žijící ve vesnici Longwa, se kterým jsem se setkala, vyjádřil podobný názor. Nicméně vzápětí dodal, že lovení lebek bylo lepší než lov zvířat. Z uloveného zvířete měla totiž radost pouze rodina, zatímco z přinesené lebky se radovala celá vesnice.⁹² Furer-Haimendorf uvádí názor jiného nágského válečníka: „Za starých časů jsme byli muži, teď jsme jen dav ženských. Když jsme přinesli hlavy, měli jsme dobrou sklizeň a hodně dětí. Lidé byli zdraví a silní. Ale teď už nemáme dovoleno jít do války a mnoho nás umírá na nemoci.“⁹³ S koncem lovu lebek se opravdu zvedla úmrtnost příslušníků kmenů na různé nemoci. Vztahy mezi vesnicemi se staly přátelštější, lidé mezi sebou obchodovali a častěji se setkávali, což vedlo k rychlejšímu šíření infekcí než v dřívějších dobách.⁹⁴

Základní správní jednotkou byla vesnice. Vesnice musela mít zdroj vody a vždy byla postavena na horském hřebenu tak, aby se její obyvatelé mohli dobře bránit a měli přehled o

89 KRUTAK, Lars. *Tattoo Traditions of Asia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2024, s. 368. ISBN 9780824895709.

90 KRUTAK, Lars. Sacred Skin Tattooing, Memory, and Identity among the Naga of India. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 197. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

91 GANGULIOVÁ, Milada. op. cit. s. 266.

92 Rozhovor, Peňdžun Shakam z kmene Konjak, 26.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

93 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Naked Nagas*. Methuen & CO., 1939, s. 69. Dostupné z: <https://archive.org/details/dli.pahar.2751>.

94 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph, op. cit. s. 70.

tom, zda se k nim neblíží nepřítel. Každá vesnice měla vyřezávanou bránu, která byla zdobena zvířecími a válečnickými motivy. Měla poukazovat na udatnost místních obyvatel a odradit cizí návštěvníky, kteří mohli být potenciální hrozbou, od vstupu do vesnice.⁹⁵ Brána byla neustále střežena a doplňovaly ji různé další obrané mechanismy (např. špičaté bambusové kolíky, příkop, atd.). Vesnice jsou rozděleny na čtvrtě zvané *khély*, které obývají jednotlivé rody. Stávalo se, že i jednotlivé *khély* od sebe bývaly odděleny příkopy, neboť ne vždy byly vztahy mezi rody přátelské.⁹⁶

V každé čtvrti vesnice stála minimálně jedna bohatě vyřezávaná a zdobená stavba nazývaná *morung*. *Morung* je slovo původem z ásámštiny a je to všeobecně užívaný termín pro domy, v nichž se shromažďovali mužští příslušníci kmene. Jednotlivé nágské kmeny mají však ve svém jazyce pro *morung* vlastní jméno. *Morung* sloužil k mnoha účelům – muži se zde scházeli k poradám, besedám, kde starší obce vyprávěli pověsti a příběhy z minulosti vesnice i kmene, a udržovali tak naživu ústní slovesnost. Ženy měly do *morungu* vstup zakázán. *Morung* měl významnou roli při výchově mladé generace. Chlapci i dívky od útlého věku až do svatby nespávali doma, ale v noclehárnách, kde se společně vzájemně učili všechno, co potřebovali znát a umět. Pro chlapce byl touto noclehárnou právě *morung*, kde byli vychováni válečnickým způsobem. Dívky měly svou vlastní obdobu *morungu*, kde se připravovaly na život plný tvrdé práce. Byly to totiž právě ženy, kdo se primárně staral o pole, zajištění potravy a výrobu oděvu. Pokud kmen neměl *morung*, spávali mladí chlapci v domech bohatších členů kmene, dívky zase často u ovdovělých žen.⁹⁷

95 Rozhovor, Mo Nága, tatér, 09.09.2024, Puduččéri.

96 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 10.

97 Ibid., s. 59.

Obr. 21: Signalizační buben před morungem, vesnice Lazu, Arunáčalpradéš. Zdroj: vlastní fotografie.

Většinou se vedle *morungu* nacházel speciální dlouhý buben, který měl pro vesnici zásadní funkci: byl to totiž buben signalizační. Dlouhý buben se nacházel v každé nágské vesnici a jeho název se lišil podle místního jazyka. Jednalo se o obrovský podlouhlý buben vytvořený z jednoho kmene stromu. Buben se tradičně vyráběl přímo v lese, kde byl strom poražen. Následně byl dopraven do vesnice, což mohlo trvat i několik týdnů, neboť běžně měřil až 12 metrů. O jeho výrobu a dopravu se starali převážně chlapi z *morungu*. Buben je posvátný a bývají mu přinášeny oběti. Jeho zvuk je slyšet na velkou vzdálenost a odlišné rytmy mají různý význam. Bušením na buben se oznamovalo napadení nepřítele, návrat bojovníků s ukořistěnými hlavami, začátek slavností, smrt významné osoby nebo poplach, když ve vesnici vypukl požár či se v jejím okolí objevil tygr.⁹⁸

Chtěl-li nágský muž získat prestižní postavení ve společnosti, musel pořádat speciální hostiny pro své soukmenovce. Hostiny směl pořádat pouze ženatý muž a jejich pořádání mu získalo právo si svůj dům ozdobit vyřezávanými rohy. On i jeho rodina také mohli začít nosit speciální ozdoby, které poukazovaly na sociální status rodiny. Existovaly přesně dané předpisy, kolik zvířat musí při hostině zabít. V rámci hostin byly také jako upomínka vztyčovány speciální kameny, které měly připomínat slávu a velkorysost hostitelů.⁹⁹

Stejně jako většina domorodých kmenů i Nágové byli převážně závislí na tom, co si dokázali vypěstovat. Pokud to podmínky dovolovaly, pěstovali na terasovitých políčkách rýži.

98 Informace získané z rozhovorů s místními a vlastního pozorování při návštěvě oblasti Tirap, Arunáčalpradéš.

99 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph, op. cit. s. 22-29.

U kmenů žijících v méně vhodných podmínkách rýži nahradila slzovka. Z obou plodin se vyráběl i alkoholický nápoj podobný pivu. Dále obdělávali políčka na vymýcených lesních stráních, která vždy po dvou letech nechali zarůst a přesunuli se na jiný úsek. Tento způsob zemědělství se nazývá *džhum* a kmeny ho dodnes praktikují.¹⁰⁰

Obr. 22: Políčka ve svahu obdělávaná způsobem *džhum*. Zdroj: vlastní fotografie.

Kromě rýže, slzovky a prosa pěstovali různou zeleninu, například dýně, fazole, rajčata a podobně. Běžnou rostlinou byl také indigovník, který ženy využívaly na barvení látek vlastní výroby. Nágové byli také vášniví lovci a dle slov místních „jedli a jí v podstatě všechno“. V lese lovili slony, medvědy, ptáky, opice či tygry. Nepohrdli však ani veverkou, krysou, kobyolkou a jiným hmyzem.¹⁰¹ Stejně jako ostatní kmeny obývající severovýchodní Indii chovali mithuny a považovali je za známku bohatství. Kromě mithunů vlastnili i kozy, prasata, psy a různou drůbež. Obzvláště kohouti byli důležití, neboť byli společně s mithuny a psy častým obětním zvířetem.

Ne u všech nágských kmenů je dochována tradice tetování, nicméně dle Mo Nágy (tatér z nágského kmene Uipo, který se snaží udržet naživu prastarou tradici tetování Nágů) to nemusí nutně znamenat, že se jejich příslušníci doopravdy netetovali. On sám pochází z kmene Uipo (obývající svazový stát Manípur, oblast Čandél), který má už jen asi 2000 příslušníků a není známo, že by se jeho příslušníci tetovali. Nicméně v kmenové kultuře se

100 Informace získané z rozhovorů s místními a vlastního pozorování při návštěvě oblasti Tirap, Arunáčalpradéš.

101 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 166.

nikdy nic nezapisovalo a to, že si žijící příslušníci kmene o tetování nic nepamatují, nemusí nutně znamenat, že tomu tak doopravdy bylo.

Tetování u Nágů bylo spojeno s lovem lebek a pod vlivem západního způsobu života a misionářů začalo být považováno za barbarský zvyk. Když navíc došlo k zákazu lovu lebek, tradice tak ztratila i svůj význam. Je tedy možné, že se na tetování u kmenů, které se setkaly se západním způsobem života dříve, zkrátka zapomnělo. Tetované vzory se mezi jednotlivými kmeny lišily, ale hovořily stejným jazykem. Často mívaly stejný význam a důvod, jen estetické vyjádření bylo jiné.¹⁰²

Tetování bylo důležitou součástí tradice z hlediska přechodových rituálů, sociálního postavení, mytologie, náboženství a spirituality. Některé kmeny věřily, že duše člověka, který nebyl potetován, nemohla po smrti přijímat potravu. Sami Nágové také zmiňují, že válečník bez tetování by byl po smrti mučen různými duchy.¹⁰³ Důležitost tetování dokresluje výrok konjackého válečníka: „Pokud nemáš tetování... nejsi považován za člověka.“¹⁰⁴

Když někdo náhodou zemřel bez tetování, bylo u mnoha kmenů běžnou praxí, že se zemřelému alespoň malé tetování namalovalo na kůži po smrti.¹⁰⁵

U některých kmenů se tetovala obě pohlaví, u některých jen jedno. U mužů, jak už bylo zmíněno výše, se jednalo o zvyk spojený s válčením. Tetování označovalo jejich hrdinství a úspěchy v boji. Jiné tetování získali za účast ve válečné výpravě, jiné, když sami přinesli hlavu nepřítele. Ženy se většinou tetovaly při příležitosti přechodových rituálů a důležitých životních událostí. Některé kmeny tetovaly své ženy i ochrannými symboly a někdy byla žena potetována na upomínku hrdinských činů mužských příslušníků své rodiny. Vytetované značky též zdůrazňovaly její příslušnost k danému kmenu, klanu či rodině.

Kmen Ao (obývající Nágaland, oblast Mokokčung) byl jedním z prvních kmenů, který v 80. letech 19. století začali američtí misionáři obracet na křesťanství, a členům kmene, kteří se stali křesťany, zakázali tradiční tetování.¹⁰⁶ Ačkoliv Milada Ganguliová uvádí, že se muži z kmene Ao nikdy netetovali¹⁰⁷, v jiných zdrojích se lze dočíst, že i když bylo tetování primárně

102 Rozhovor, Mo Nága, tatér, 09.09.2024, Puduččéri.

103 KRUTAK, Lars. Sacred Skin Tattooing, Memory, and Identity among the Naga of India. In: KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019, s. 193-194. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

104 KRUTAK, Lars, 2019, op. cit. s. 214.

105 KRUTAK, Lars. *Tattoo Traditions of Asia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2024, s. 389. ISBN 9780824895709.

106 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 403.

107 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 133.

ženskou záležitostí, výjimečně se tetovali i muži. Pokud se jednalo o úspěšné válečníky, měli na zádech vytetované kroužky a na hrudi typický nágský vzor připomínající písmeno V.¹⁰⁸

V komunitě Ao tetovaly vždy ženy, které pocházely z rodiny, jež se tetováním zabývala po generace, a zpravidla docházelo k tetování v zimě, kdy se čerstvé rány rychleji hojily. Tatérek nebylo mnoho a v měsících prosinci a lednu cestovaly po oblasti kmene Ao a tetovaly.¹⁰⁹ K tetování docházelo v džungli a muži měli přísně zakázáno přihlížet tetování žen. Tento zákaz byl rozšířen mezi většinou kmenů.

Obr. 23, 24: Tetované ženy z kmene Ao. Zdroj: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10155505700280613&id=165133005612&set=a.10150270978305613> , <https://peteoxford.photoshelter.com/image/I0000wLTy5Ie6x8Q> .

Milada Ganguliová tetování žen z kmene Ao popisuje takto: „Dívčám se v době dospívání vpichovaly do kůže různé obrazce, čtyři svislé čárky na bradě, a na hrudi, ramenu, zápěstích a lýtkách různé vidlice, šipky a kosočtverce. Dokonale vyzdobit tělo tetovanými ornamenty si zpravidla vyžádalo pět let. Po skončení první etapy tetování byla dívka považována za právoplatného člena svého rodu a společnosti.“¹¹⁰

Celkový počet tetování, které měla dívka získat, byl šest. Teprve po jejich dokončení byla považována za krásnou a připravenou na manželství. Dívky bývaly většinou tetovány ve věku mezi 10–14 roky a tetované vzory se mohly lišit v závislosti na vesnici, odkud dívka či

108 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 455.

109 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 404.

110 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 133.

tatérka pocházela.¹¹¹ Barva, kterou se tetovalo, byla vyráběna z kůry stromu *naphiti* a samotné tetování bylo vytvořeno metodou využívající malé kladívko, která je popsána v kapitole o kmeni Apatani.¹¹²

Počátek tetování žen u kmene Ao popisuje legenda, dle které kdysi dávno žily dvě sestry. Když mladší z nich začala spávat v dívčí době *morungu*, ostatní dívky se jí posmívaly, protože byla chudá a neměla žádné šperky. Dívka si postěžovala své starší sestře a ta jí slíbila, že jí jednoho dne dá krásné šperky. Při sbírání dřeva na oheň se sestry posadily na kmen stromu, jehož barevná míza zanechala krásné vzory na stehně mladší dívky. To přivedlo starší sestru k nápadu. Pomocí této barevné mízy potetovala svou sestru na hrudníku, pažích, nohou, krku a bradě. Nikdo už se mladší sestře nesmál, že nemá šperky. Všem ženám se tetování líbilo natolik, že se také začaly tetovat.¹¹³

U kmene Kheamñungen (obývající Nágaland, oblast Noklak) docházelo k tetování mužů i žen. Místní ženy mívaly, stejně jako dívky z kmene Ao, tetovanou bradu. Počet čárek, které paprskovitě vybíhaly od úst, se však lišil. Dále měly tetovány nohy geometrickými vzory, které končily kousek nad kolena, a nejvýraznější byly na lýtkách.¹¹⁴

Při popisu mužských tetování je nutné zmínit se o zvláštním vztahu, který mělo více nágských kmenů k tygrům. Tygr měl pro Nágy speciální význam. Údajně se člověk a tygr narodili stejné matce, takže když Nágové v džungli zabili tygra, říkali, že zabili svého bratra. Zabití tygra bylo považováno za prokázání velké odvahy a údajně se v některých kmenech vyrovnalo zabití dvou mužů.¹¹⁵ Právě s tygrem bývaly často spojovány vzory vytetované mužům. Válečníci z kmene Kheamñungen, kteří se úspěšně vrátili z boje s hlavou nepřítele, měli právo nechat si na hrudi vytetovat velký symbol podobný písmenu V. Podobné tetování mívali i válečníci z jiných kmenů a bývají označována různě. Muži kmene Kheamñungen je nazývají „tygří hrudí“, podobný vzor je totiž k vidění na tygří hlavě. Svými úspěchy v boji prokázali, že jsou silní a odvážní stejně jako tygr. Význam tetování na hrudi sami válečníci popsali takto: „Kheamñungenští bojovníci byli stejně jako ostatní Nágové bohatě zdobeni emblémy největších a nejmocnějších zvířat. Naše pokrývky hlavy obsahují perli zoborožce,

111 KAVAHRU, Abel a Changneu NDANG. The Culture of Tattooing in Woman Society: The Ao Nagas and The Konyak Nagas. *International Journal for Multidisciplinary Research*. 2023, 5(4), s. 2-3. ISSN 2582-2160. Dostupné z: <https://www.ijfmr.com/papers/2023/4/4325.pdf>.

112 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-10-16]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

113 KHATING, Sirawon Tulisen. Retold by Grandma - Yarla's Tattoos. In: LONGKUMER, Anungla Zoe, ed. *The Many That I Am: Writings from Nagaland*. New Delhi: Zubaan, 2019, s. 37-39. ISBN 9789385932906. Dostupné z: <https://www.goodreads.com/book/show/44319039-the-many-that-i-am>.

114 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 253.

115 KRUTAK, Lars. Tattooed Tiger Man of India. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2017 [cit. 2024-10-16]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/new-tattooed-tiger-men-of-india/>.

zuby divokých prasat, kožešiny z medvědů, tygří zuby a nosíme náramky ze slonoviny. Lidé jsou však větší než tato zvířata a nadřazení, proto jsme si vymysleli trvalý vzor, který má ukázat, že jsme mocnější, a to je význam tetování na hrudi Nágů.“¹¹⁶

Válečníci kmene Kheamňungen mívali potetované i paže a jednotlivé vzory měly různý význam. Mohly informovat například o tom, že válečník v boji ukořistil končetinu nepřítele nebo prošel iniciací do *morungu*. Velcí válečníci měli právo si ozdobit vnější stranu paží speciálním vzorem, který údajně symbolizoval tygří stezku neboli způsob, jakým tygři i válečníci útočili. Vojevůdcům se někdy mezi tygří stezku tetovaly menší značky (třeba kroužky), které poukazovaly na jejich funkci.¹¹⁷ U kmene Kheamňungen bylo zaznamenáno i léčebné využití tetování. Značka ve formě X vytetovaná na kloub měla odstranit bolest.¹¹⁸

Po dalších vítězstvích a přinesených nepřátelských hlavách si mohli muži tělo vyzdobit vytetovanými lidskými figurkami.¹¹⁹

Válečníci byli tetováni mladými dívkami, které pocházely z jiného klanu než samotný válečník. Motivy na jejich kůži namalovala starší žena, která byla označována jako “architektka”. Následně je vytetovaly dívky. Věřilo se, že pokud někdo nezplatí “architektce”, dojde k jejímu oslepnutí. Po procesu tetování nesměl dotyčný dva dny jíst maso, kari a fermentovanou sóju. Celé dva dny jedl pouze obyčejnou rýži.¹²⁰ Omezení v jídelníčku po dokončení tetování byla běžná i mezi jinými kmeny. Některé potraviny dle tradiční víry měly totiž způsobit zánícení tetování a zhoršit jeho hojení. Často se jednalo například o zázvor, česnek, čili, čerstvé maso a další.¹²¹

116 KRUTAK, Lars, 2019, op. cit. s. 214.

117 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 422.

118 Ibid.,s. 398.

119 KRUTAK, Lars, 2019, op. cit. s. 195.

120 KRUTAK, Lars. Tattooed Tiger Man of India. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2017 [cit. 2024-10-16]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/new-tattooed-tiger-men-of-india/>.

121 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 396.

Obr. 25: Válečnické tetování na hrudi, muž z kmene Āng. Zdroj: <https://wellcomecollection.org/works/d2sz4jmm>.

I válečníci z kmene Phom (obývající Nágáland, oblast Longleng) mívali hrud' ozdobenou podobným tetováním. Vytetovat si je mohli nechat jen ti, kteří prokázali své schopnosti přinesením nepřátelské hlavy. Tato velká válečnická tetování přitahovala pozornost různých spisovatelů a cestovatelů, mnoho z nich je popisovalo jako pštrosí pera nebo fontánu plodnosti, dle mužů z kmene Phom mělo však tetování symbolizovat rohy mithuna.¹²²

Kromě kmenů Phom a Kheamňungen nosili toto tetování i muži z kmenů Konjak (Nágáland, oblast Mon), Jimčungru (Nágáland, oblasti Tuensang, Kiphire, Šamator), Sangtam (Nágáland, oblasti Tuensang, Kiphire) a Āng (Nágáland, oblast Tuensang). Nebyli to ale jen dospělí válečníci, kteří se účastnili lovů lebek a získávali odznaky odvahy. V rámci výchovy a přivykání si na válečnický způsob života své otce a starší bratry vyprovázeli napůl cesty k bojišti i malí chlapci, věkem asi od 8 let. Po úspěšném návratu z výpravy bývala těmto chlapcům v horní části lalůčku propíchnuta malá dírka.¹²³

Tetování válečníků pak bývalo prováděno v prvním zimním období po úspěšné výpravě. Proces tetování u kmene Āng popisuje Milada Ganguliová takto: „Nejprve se zapálí vonná pryskyřice lesního stromu *čen* a saze se zachytí na kus rozbitého hliněného hrnce. Do nich se namáčí bambusová tříška, již se na kůži naznačí žádaný vzor, který se pak vpichuje

122 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-10-16]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

123 Informaci uvádí Milada Ganguliová ve své knize *Putování za lovci lebek* i Lars Krutak ve článku *India: Land of Eternal Ink*.

pomocí bodáčku z několika ostrých trnů. Poraněné místo se ještě potře šťávou indigovníku, aby trvanlivost vzorů byla zaručena.“¹²⁴

Obr. 26: Ochranný symbol na čele, žena z kmene Čang. Zdroj: <https://www.naturepl.com/stock-photo-chang-naga-woman-with-facial-tattoos--tuensang-district-nagaland-image01517257.html> .

Kmen Čang tradičně tetoval i ženy. Tetovány byly pouze na obličeji. Na bradě měly vzor, který označoval jejich příslušnost ke klanu. Nejvýraznějším pak byl symbol, který měly vytetovaný na čele. Svým tvarem trochu připomínal diamant a měl sloužit jako ochrana před tygry, kteří se potulovali v okolí vesnic.¹²⁵ Zajímavý důvod k tetování na čele uvedla žena, s kterou se setkal antropolog Lars Krutak. V její vesnici je tento vzor spojen s dívkou, která obětovala svůj život, aby zachránila vesnici před velkou povodní způsobenou porušením tabu. Božstvo, které záplavu způsobilo, slíbilo, že voda ustoupí, pokud si budou ženy ve vesnici tetovat tento symbol na čelo.¹²⁶

3.2.1 Konjakové

Kmen Konjaků obývá nejsevernější část Nágalandu sousedící s indickými státy Arunáčalpradéš a Ásám. Příslušníky kmene najdeme také v Barmě. Tato oblast patřila mezi nejdivočejší a nejneproniknutelnější území a dlouhou dobu zůstala téměř nedotčena, neboť byla zarostlá džunglí, nevedly sem žádné cesty a byla obývána bojovnými kmeny lovců lebek. Britská koloniální vláda neměla dostatečné prostředky na její správu a až v dvacátém století se snažila potlačit zvyk lovení lebek pomocí vojenských výprav, které většinou skončily vypálením vesnice a vybráním pokuty ve formě zabaveného dobytka. Není divu, že teprve až

124 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 214.

125 Informaci uvádí Milada Ganguliová ve své knize *Putování za lovci lebek* i Lars Krutak ve své kapitole v knize *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*.

126 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 396.

indické vládě, která proti tomuto zvyku bojovala vzděláním a pokrokem, se povedlo přinést mezi válčící kmeny mír. Velkou roli také hráli misionáři a křesťanství.¹²⁷ I přesto však ještě v roce 1989 došlo k rozepři o území mezi Konjaky a sousedním kmenem Čang, která měla za následek útok na čangskou vesnici a několik useknutých hlav.¹²⁸

Kmen Konjaků původně tvořily samostatné skupiny, a teprve až po příchodu Britů se začala formovat jejich jednotná kmenová identita. O původu názvu kmene ve své knize Phejin Konyak píše toto: „Jméno Konjak pochází ze dvou slov: *kho*, což znamená hlava a *nyak* označující černou. Konjaci byli označováni jako lidé s černými hlavami. V jiných dialektech může tento název také znamenat lidé. Jedná se například o slova: *kahta*, *khejak*, *khenak*, *khaonyak* a *khonyak*.“¹²⁹

Milada Ganguliová uvádí, že se Konjakové dělí na dvě skupiny: *Thendu*, jejichž vesnice se nachází v nižších horských polohách, proto se jim též říká Dolní Konjakové, a *Thenko*, kteří naopak obývají vyšší polohy, proto jsou označováni jako Horní Konjakové. Rozdílů je mezi skupinami více – Dolním Konjakům vládnou mocní náčelníci *anghové*, zatímco v čele vesnic Horních Konjaků je rada starších a náčelník nemá příliš velkou moc. Skupiny se také liší tetováním a úpravou vlasů. Ženy Horních Konjaků mívaly hlavy ostříhané dohola. Údajně proto, že se jednotlivé rody domluvily, že nebudou v bojích zabíjet ženy. Aby je jednodušeji rozlišili při útoku, nařídili jim, že si musí oholit vlasy.¹³⁰

Každá vesnice v oblasti Dolních Konjaků má svého *angha*, nicméně existuje devět velkých *anghů*, nazývaných *angh-tak*, jejichž rody jsou považovány za opravdovou aristokracii. *Angh-tak* je vládcem nejen ve své vesnici, ale zodpovídají se mu i okolní vesnice a jejich *anghové*.¹³¹

127 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 137-141.

128 KONYAK, Phejin a Peter BOS. *The Konyaks: last of the tattooed headhunters*. New Delhi: Lustre Press, Roli Books, [2017], s. 55. ISBN 978-93-5194-112-5.

129 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 31.

130 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 147-149.

131 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 33.

Obr. 27: Velký angh v Longwě. Zdroj: vlastní fotografie.

Navštívila jsem *angh-taka* sídlícího ve vesnici Longwa, pod jehož vládu spadají i vesnice v Barmě, jejichž obyvatelé mu přináší tribut. Velcí *anghové* se v zájmu zachování čisté pokrevní linie museli ženit pouze s příslušnicemi rodu velkých *anghů* z jiné vesnice. Toto sňatkové pravidlo se však týkalo pouze velkých *anghů*. V běžném životě neexistovalo příliš mnoho rozdílů mezi lidmi z rodu *angh* (vyššího postavení) a lidmi z rodu *ben* (nižšího postavení). Jejich rozdílné postavení nebylo možné poznat podle množství majetku a běžně docházelo i ke sňatkům mezi lidmi různého sociálního postavení.¹³²

U Konjaků se tetovali muži i ženy. Tetování pomáhalo rozlišit dítě od dospělého, válečníka od běžného muže, dívku od provdané ženy, člověka nižšího postavení od člověka s vyšším postavením. Ačkoliv se důvody a vzory tetování mnohdy lišily nejen mezi jednotlivými klany, ale i vesnicemi, lze mezi kmeny najít společné rysy.

Stejně jako u většiny ostatních nágských kmenů bývaly dívky tetovány v rámci přechodových rituálů. K prvnímu potetování docházelo, když dívka dosáhla 8–10 let. V tomto věku byla označena na lýtkách. Na počátku puberty, když dívky přestávaly spát v domech svých rodičů a přesouvaly se do společných nocleháren, získaly v rámci iniciace nové tetování. V závislosti na zvyku v dané vesnici se mohlo tetovat na tvářích, bradě, pupíku, pažích, hřbetech rukou, hrudníku a zadní straně nohou až ke kotníkům. Nejdůležitějším tetováním pro ženu bylo tetování na kolenou, které získala poté, co byl domluven její sňatek a chystala se k přestěhování do manželova domu. Toto tetování znázorňovalo změnu jejího stavu ze svobodné ženy na vdanou a také přijetí do manželova klanu.

Ačkoliv Phejin Konyak ve své knize *The Konyaks: Last of the Tattooed Headhunters* uvádí, že procesu tetování nastávající manželky nemohli přihlížet žádní muži, Fürer-

132 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Naked Nagas*. Methuen & CO., 1939, s. 111. Dostupné z: <https://archive.org/details/dli.pahar.2751>.

Haimendorf byl pozván k tetování mladé manželky ve vesnici Hung-poi a bolestivý proces popsal.

Posledním tetováním spojeným se zásadními událostmi v životě ženy bylo tetování na pravém stehně, které mohla získat po narození prvního dítěte na znamení plodnosti klanu. Někdy docházelo i k tetování žen poté, co se jejich mužští příbuzní vrátili z úspěšné válečné výpravy.¹³³ Podle ženy z vesnice Sowa je žena potetována, když její manžel nebo jiný muž z rodiny ukořistí první hlavu, a proces tetování se opakuje i při přinesení druhé hlavy. Ženě je vytetován černý čtvereček pod okem. Čím více žen v rodině má toto obličejové tetování, tím větší je její prestiž.¹³⁴ Tato praxe byla běžná ve více vesnicích a tetované vzory se regionálně lišily.¹³⁵

Obr. 28, 29, 30: Potetovaná žena z vyšší vrstvy, Longwa. Zdroj: vlastní fotografie.

Rozsah tetování a vytetované vzory se mohly lišit podle toho, k jaké společenské vrstvě žena náležela. Ve vesnici Longwa jsem se setkala s potetovanou příslušnicí kmene Konjak, která patřila k vyšší, „královské“ společenské vrstvě. Žena byla potetována na nohou v oblasti kolen, na ramenech a na hřbetech rukou. Z její výpovědi vyplynulo, že tetování na nohou získala v mládí na začátku puberty. Na rukou a ramenou byla potetována před sňatkem asi ve věku 23 let. Na hřbetech rukou byly tetovány pouze příslušnice královského rodu. Ačkoliv žena neustále zdůrazňovala bolest, kterou jí tetování způsobilo, je ráda, že tetování má. Je hrdá, že může nosit znaky královského rodu. Uvedla, že bylo tetováno několik dívek zároveň

133 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 75.

134 KRUTAK, Lars, 2019, op. cit. s. 196.

135 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 388.

a některé z jejích kamarádek bolest nevydržely a raději utekly. Kromě speciálních vzorů na ramenou a hřbetech rukou patřil ke královským tetováním také proužek na předloktí. Ten však mohla nosit pouze hlavní královna.¹³⁶

Chlapci získávali své první tetování při iniciaci do *paanu* (výraz, který Konjakové používají pro *morung*) a k potetování většinou došlo poté, co se mladí chlapci zúčastnili úspěšné válečné výpravy. Tím získali právo nosit tetování na hrudi a obličeji. Po ukořistění nepřátelské hlavy bylo mužům dovoleno nechat si vytetovat další obrázek, někdy i lidskou postavu, která měla symbolizovat přinesenou hlavu.¹³⁷ Tetován mohl být i muž, jehož příbuzní přinesli hlavu, aniž by se on přímo výpravy zúčastnil.

Obr. 31: Válečník Peňdžun z vesnice Longwa. Zdroj: vlastní fotografie.

Speciální tetování byla vyhrazena pro válečníky (*naomei*), kteří měli ve společnosti zvláštní status a požívali stejného respektu jako *anghové*. Válečníci prokázali svou odvahu v boji a obohatili vesnickou kolekci o větší množství hlav. Válečnické tetování se lišilo od tetování ostatních mužů. Měli právo na tetování krku a poté, co byl válečnickův hrudník plný lidských postav, tetování pokračovalo na zádech a dalších částech těla.¹³⁸ Mocný *angh* Chakwang z vesnice Longzang byl při lovu lebek tak úspěšný, že měl tělo plné tetování. Aby dokázal, že je největším válečníkem, a protože na jeho těle už nebylo místo, nechal si potetovat i penis.¹³⁹

136 Rozhovor, žena z kmene Konjak, 26.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

137 Informace získané z rozhovorů a vlastního pozorování ve vesnici Longwa, Nágáland.

138 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 76.

139 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 60.

Nechat se potetovat po získání hlavy nepřítele byla nutnost. Válečník z vesnice Monjakšu uvedl: „Pokud se nepotetuješ a neproliješ tak svoji krev po zabití nepřítele, bude tvá duše po smrti neustále mučena duchy s trny a nikdy nebude mít klid. Musíš prolít svoji krev jako formu očištění.“¹⁴⁰

Konjakové také věřili, že bez tetování by je jejich předci po smrti nepoznali. Pokud by se dívka nebo chlapec nepotetovali, zešíleli by.¹⁴¹

Mužské tetování bylo úzce spojeno s válečnými výpravami. Když došlo k jejich zákazu, muži tak ztratili možnost prokázat svoji odvahu a schopnosti. Bez účasti ve válečné výpravě a ukořštění hlavy nemohli získat tetování a nosit ozdoby vyhrazené pro lovce lebek, které zdědili po svých otcích. Touha mladých příslušníků kmene po tetování však byla velká, a proto se snažili vymýšlet jiné způsoby, jak je získat. Kolem roku 1950 byly v oblasti kolem vesnice Mon na nepřátelské území umístěny dřevěné sošky lidí. Kmenová mládež se pak na nepřátelské území vplížila, usekla soškám hlavy a tímto způsobem získala právo nechat se potetovat.¹⁴² Někteří mladíci získali své tetování přinesením opičích lebek.¹⁴³

Speciální druh tetování nosili lidé, kteří měli spirituálního společníka, takzvaného familiára. U Konjaků se jednalo převážně o tygra. Jedna žena se prý zamilovala v lese do tygra a porodila mu děti, které měly lidskou podobu, ale tygřího ducha. Z těchto dětí se pak stali právě velcí *anghové*.¹⁴⁴

Víra ve familiáry je rozšířena mezi nágskými kmeny, ale ne všichni lidé se spirituálním zvířetem mají tetování. Ačkoliv se často mluví jen o tygřích mužích, spirituálním zvířetem mohl být i leopard, divoké prase, pták nebo klidně i ryba.¹⁴⁵ Zároveň se nemuselo jednat pouze o muže, spirituální společníky měly i ženy. Průvodce z kmene Nokte, který mě provázel v oblasti Tirap ve státě Arunáčalpradéš, uvedl, že jeho babička měla tygra jako familiára a své tvrzení doplnil o několik příkladů jejich speciálních schopností.¹⁴⁶

Duše lidí s familiárem se ve spánku přenášela do jejich zvířete, a oni tak mohli vidět, cítit a slyšet to, co ono. Tato schopnost byla obzvláště přínosná pro válečníky a v boji se tyto muži stávali téměř neporazitelnými, neboť měli vlastnosti svého zvířete. Ovládat tuto

140 KRUTAK, Lars. Hüh tu pu/To Mark with Tattoo: Chen Naga Tiger-Spirit Tattoos and Indigenous Ontologies in Northeast India. In: MARTELL, James a Alexander Erik LARSEN, ed. *Tattooed Bodies : Theorizing Body Inscription Across Disciplines and Cultures*. Springer International Publishing, 2022, s. 98. ISBN 3-030-86566-5. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=6874801&pq-origsite=primo>.

141 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 74.

142 KRUTAK, Lars, 2019, op. cit. s. 201.

143 GANGULIOVÁ, Milada, op. cit. s. 169.

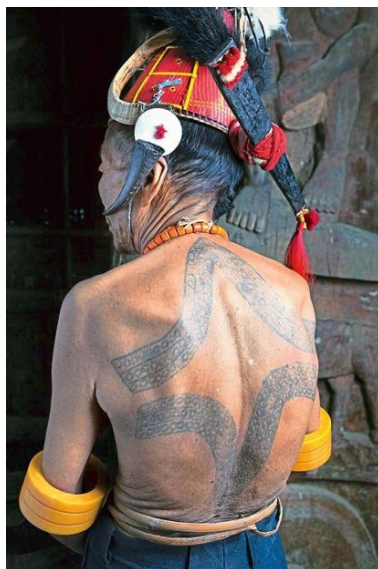
144 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 76.

145 Rozhovor, Mo Nága, tatér, 09.09.2024, Puduččéri.

146 Rozhovor, K. Tangjang z kmene Nokte, 22.09.2023, Khonsa, Arunáčalpradéš.

schopnost však nebylo jednoduché – pokud byl duch zvířete příliš silný, hrozilo, že jeho lidský protějšek zešílí. Když bylo zvíře zraněno nebo zabito, podobný úděl čekal i člověka.¹⁴⁷ Lidé se spirituálními zvířaty byli schopni dokonce vidět do budoucnosti a pomáhat s lokalizací ztracených či ukradených předmětů.¹⁴⁸

Zajímavá je informace, kterou uvedl Mo Nága. Tvrdí, že dodnes se objevují lidé se spirituálními zvířaty, ale protože došlo k narušení tradičního způsobu života a kulturnímu vykořenění, neví, jak se svou schopností nakládat, a jsou považováni za duševně nemocné, nikdo jim však nedokáže pomoci.

Obr. 32: Tetování pro posílení spojení s familiárem. Zdroj: <http://www.thenagarepublic.com/open-blog/last-konyak-headhunters-nagaland/>.

Aby zesílili své spojení s familiárem, nechávali si muži, kterých se to týkalo, na sebe tetovat symboly daného zvířete. Tato tetování mohli dělat pouze mužští tatěři.¹⁴⁹ Stejně jako tato schopnost je i toto tetování velmi vzácné a objevovalo se například na kůži válečníků z konjackého klanu Čen.

Tetovací technika byla podobná jako u jiných kmenů. Tetovací náradí se vyrábělo z přírodních materiálů, které rostly v okolí. Barva byla vyrobena z mízy stromu, který místní označovali jako *jin* (lat. *Toona ciliata*). Míza měla i antiseptické účinky, pamětníci tetování vzpomínali, že barva na tváři krásně chladila a zmenšovala bolest.

147 KRUTAK, Lars. Hüh tu pu/To Mark with Tattoo: Chen Naga Tiger-Spirit Tattoos and Indigenous Ontologies in Northeast India. In: MARTELL, James a Alexander Erik LARSEN, ed. *Tattooed Bodies : Theorizing Body Inscription Across Disciplines and Cultures*. Springer International Publishing, 2022, s. 100. ISBN 3-030-86566-5. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=6874801&pq-origsite=primo>.

148 FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Naked Nagas*. Methuen & CO., 1939, s. 230-231. Dostupné z: <https://archive.org/details/dli.pahar.2751>.

149 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 365.

Vzor se na kůži namaloval, poté vypíchal již dříve popsanou kladívkovou technikou a následně byly rány znovu potřeny barvou, aby byl vytetovaný vzor permanentní. Proces zotavení měl trvat 7–10 dnů.¹⁵⁰

Tetovaný válečník Peňdžun z Longwy uvedl, že tetování bylo 2–3 dny nateklé a poté už je vnímal jako zahojené. Peňdžun byl však válečník a dle jeho slov nebylo tetování ani příliš bolestivé.¹⁵¹ Válečníci mohli být tetováni kdykoliv v průběhu roku, oblíbeným obdobím bývaly zimní měsíce, kdy se mělo tetování lépe hojit. Chlapci a dívky z oblasti vesnice Longwa získávali své tetování označující dospělost v rámci dubnového svátku *Aoleang*.¹⁵²

Obr. 33: Tetovaný muž z konjacké vesnice Čen Loišu. Zdroj:

<https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2018/03/24/582666046/photos-the-vanishing-body-art-of-a-tribe-of-onetime-headhunters>.

Phejin Konyak rozděluje Konjaky do tří skupin podle tetovaných vzorů, dialektů a společenského rozdělení. Jedná se o tyto skupiny: *shen-tu*, *tangta-tu* a *kong-tu*. Slovo *tu* v názvu skupiny znamená tetování, doslovný překlad je „označování“. První část názvu označuje část těla, jejíž potetování je pro danou skupinu specifické.

Skupina *shen-tu* je známa pro obličejové tetování mužů. Tatéry byly královny, jen výjimečně se tetováním zabývali i muži. Tato skupina je největší a spadají do ní všechny

150 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 79.

151 Rozhovor, Peňdžun Shakam z kmene Konjak, 26.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

152 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 359.

vesnice ovládané velkými *anghy*. Jedná se o severní část oblasti Mon, také označovanou jako oblast Dolních Konjaků (viz obr. 31, 33).

Ve skupině *tangta-tu* je důraz kladen na tetování na těle. Například dívkám z rodu *anghū* byl kolem pupíku tetován speciální vzor. Příčinu tohoto tetování údajně vysvětluje následující legenda. Muž, kterému zemřela manželka, měl dvě dcery. Rozhodl se znovu oženit, avšak jeho nová manželka byla na dívky zlá. Sestry se rozhodly, že by se jim mnohem lépe a svobodněji žilo v řece, stejně jako rybě *nyah mih* (lat. *Bagarius yarelli*). Skočily tedy do řeky a proměnily se v bytosti napůl lidské, napůl rybí. Pupík této ryby prý údajně připomíná pupík lidský. Proto ženy nejí její maso a tetují si kolem pupíku vzor podobný kříži.¹⁵³ Tatěry v této skupině byly opět ženy z královského rodu *angh*. Skupina zahrnuje menší počet vesnic, které se nacházejí primárně v severozápadní části oblasti Mon.

Poslední skupina *kong-tu* získala své jméno kvůli mužskému tetování na nose. V této skupině opět primárně tetovaly ženy, nicméně se tatěrem mohl stát kdokoliv s uměleckými sklony. Z tohoto důvodu jsou obzvláště ženská tetování na nohách více propracovaná, neboť si ženy, které tetovaly, často vymýšlely vlastní motivy nebo upravovaly ty stávající. Vesnice spadající do této skupiny se nacházejí v jižní části oblasti Mon, tedy v oblasti Horních Konjaků.¹⁵⁴ Zde také docházelo k tomu, že pokud byla válečnickem z vesnice ukořistěna hlava, všichni mladí muži určité věkové skupiny, kteří ještě neměli tetování, byli potetováni na nose vzorem připomínajícím vykřičník. Tímto způsobem chtěla vesnice poukázat na to, že měla ve svých řadách úspěšné lovce lebek.¹⁵⁵

Ačkoliv zdroje poskytují popis tetování, jeho vzhled a kdy a při jaké příležitosti ho jeho nositelé měli získat, realita se někdy od těchto popisů odlišuje. Je velmi těžké obecně charakterizovat tetování jednoho kmene, neboť to se běžně lišilo mezi vesnicemi, někdy i mezi částmi vesnic. Tento fakt dokreslují tetování muži z vesnice Longwa, která patří do skupiny *shen-tu*. Většina potetovaných mužů v Longvě má tetování na hrudníku a na obličeji. Na hrudníku byli tetováni při iniciaci do *paanu*, když jim bylo asi 13–16 let. Tetování na obličeji získali za účast ve válečné výpravě. Někteří mají na tváři i speciální vzory označující, že jsou válečníci. Někteří muži však mají pouze obličejové tetování, což situaci značně komplikuje, neboť iniciace do *paanu* byla pro všechny společná a povinná, jak je tedy možné, že jim chybí tetování, které stvrzuje tento proces?

153 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 78.

154 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 78.

155 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 385.

Neexistuje jasná odpověď. Mo Nága nabízí více vysvětlení tohoto jevu. Je možné, že v případě těchto mužů bylo tetováno naopak – obličejové tetování jako iniciace do *paanu*. Dalším důvodem může být fakt, že se přestalo tetovat, a oni tak vstoupili do *paanu* bez tetování. Nicméně později došlo k tajné válečné výpravě, a tak získali své tetování na obličejí. Poslední možností může být, že jsou původem z jiné vesnice, kde byla pravidla pro získání tetování jiná. Situaci komplikuje fakt, že potetovaní příslušníci kmene, se kterými je možné se dnes setkat, jsou poslední tetovanou generací. Oni ještě potetováni byli, ale už neviděli proces tetování dalších.¹⁵⁶

Tetování mezi Konjaky začalo pomalu mizet se zákazem lovení lebek. I když se mladí příslušníci kmene snažili přicházet s novými způsoby, jak tetování získat, s větším vlivem křesťanství a vnějšího světa už i oni začali přejímat cizí názory a vnímat tetování jako barbarský zvyk. Bez tradičního tetování se příslušníkům kmene navíc povedlo lépe zapadnout do většinové indické společnosti. V roce 1960 Konjacká studentská unie tetování oficiálně zakázala. Poslední tetování však proběhlo ještě v 70. letech.¹⁵⁷

Zajímavou postavou je jáhen z vesnice Longwa, který se účastnil poslední místní válečné výpravy, jež proběhla kolem roku 1968, a tak získal tetování. Postupně však zavrhl bojovný způsob života svého kmene a v roce 1978 byl jako první z Longwy pokřtěn. Nesdílí však názor na tetování převažující mezi křesťany. Dle něj se jednalo o důležitou součást konjacké identity a tradice neměla být přerušena. Bez tetování jsou všichni stejní a obyčejní.¹⁵⁸

Většina tetovaných Konjaků, se kterými se autorka setkala, byla na své tetování hrdá. Ukazovalo jejich výjimečný status a fakt, že dokázali vydržet bolest s ním spojenou. Po návratu tradice však na rozdíl od jáhna z Longwy příliš netouží: „My jsme se tetovali, nová generace je jiná, má jiné zvyky. Není potřeba, aby se také tetovali.“¹⁵⁹

156 Online konverzace, Mo Nága, tatér, 14.10.2024.

157 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 79.

158 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 362.

159 Rozhovor, žena z kmene Konjak, 26.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

Obr. 34: Tetovaná konjacká žena z vesnice Longwa. Zdroj: vlastní fotografie.

3.2.2 Wančo

Kmen Wančo obývá oblast Tirap a Longding indického státu Arunáčalpraděš. Se jménem Wančo se však setkáváme až po vzniku samostatné Indie. V období britské nadvlády byli Wančové označováni jako východní Nágové nebo se používaly různé termíny z ásámštiny.¹⁶⁰ Často také docházelo ke ztotožňování kmenů v oblasti Longding se sousedním kmenem Konjaků. Ačkoliv lze obzvláště mezi Wanči a Konjaky nalézt podobné rysy, nelze je pokládat za jeden kmen.¹⁶¹ Důvodem podobnosti mezi těmito dvěma kmeny může být proces migrace. Wančové se v Tirapu nacházejí už minimálně od poloviny 13. století,¹⁶² jejich předci však dle tradiční legendy přišli z místa nazývaného *Nyannu Ofan*. Nikdo neví, kde se *Nyannu Ofan* nachází, velmi pravděpodobně však Wančové při procesu migrace procházeli přes nynější oblast Mon v Nágálandu, která je obývána Konjaky. Je tedy možné, že právě tehdy došlo k vzájemnému ovlivnění kmenů.¹⁶³ V průběhu migrace se kmen rozdělil na dvě skupiny *Tangjan* a *Changjan* a každá z nich došla do Tirapu a Longdingu jinou cestou. Toto kmenové rozdělení zůstalo zachováno.¹⁶⁴

Do širšího povědomí v britském období se Wančové dostali tragickou událostí ve vesnici Ninu, kterou si dodnes místní připomínají. V roce 1875 vesnici Ninu navštívila průzkumná výprava pod vedením poručíka Holcomba a kapitána Badgeleyho. Členové

160 DUTTA, Parul. *The Wanchos*. Itanagar: Directorate of Research Government of Arunachal Pradesh, 1990, s. 30.

161 Informace získané z rozhovorů a vlastního pozorování v oblastech Tirap a Longding, Arunáčalpraděš.

162 DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. 17.

163 DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. 24.

164 DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. 18.

výpravy znesvětili místo posledního odpočinku místního náčelníka, což rozzuřilo místní, kteří se rozhodli pomstít, a následující ráno pozabíjeli celou výpravu. Vesnice Ninu se tak nesmazatelně zapsala do historie, bylo proti ní vedeno několik trestných výprav a byla vypálena.¹⁶⁵

Wančové sdílí mnoho podobností s ostatními kmeny označovanými jako Nágové a všeobecné informace uvedené v kapitole o Názích se dají vztáhnout i na ně. Obecné informace o kmeni budou tedy uvedeny pouze ve zkratce se zaměřením na odlišnosti.

I Wančové jsou považováni za lovce lebek a byla mezi nimi rozšířena víra, že ukořistěné lebky nepřátel přinesou vesnici bohatou úrodu a plodnost. Lebky bývaly ukládány do speciálního *morungu*, který spadal přímo pod náčelníka vesnice a byl nazýván *panu*. Před tím, než do něj byly lebky uloženy, oddělila se od nich spodní čelist a pohřbila se na tajném místě. Pokud by tak nebylo učiněno, Wančové věřili, že by se jejich mrtvý nepřítel mohl dozvědět, kde se nachází jeho lebka, a škodit jim.¹⁶⁶ Nicméně Parul Dutta uvádí, že nevidí důvod, proč by měli být označováni za lovce lebek, neboť se nesetkal s jediným případem, kdy by došlo k útoku jen kvůli touze po získání lebky.¹⁶⁷

Obr. 35: Výprava mužů z kmene Wančo, starší muži jsou v tradičním oděvu. Zdroj: vlastní fotografie.

165 CHOUDHURY, S. Dutta, ed. *GAZETTEER OF INDIA ARUNACHAL PRADESH TIRAP DISTRICT*. Government of Arunachal Pradesh, 1980. s. 32. Dostupné z: <https://arunachalpradesh.gov.in/images/Gazetteer/tirap.pdf>.

166 MENON, Mady. *NINU: A Saga of the Valorous Wanchos* [online]. Notion Press, 2020, s. 116. ISBN 978-1-64919-932-4. Dostupné z: <https://www.amazon.com/NINU-Valorous-Wanchos-Mady-Menon/dp/1649199317>.

167 DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. V.

Jazyk Wančů patří mezi tibetobarmské jazyky. V jednotlivých vesnicích je možné nalézt různé dialekty. Mezi vesnicemi však nejsou pouze jazykové odlišnosti, ale často se liší i tetováním, úpravou vlasů, ozdobami, rituály či slavením svátků. Opět se tedy setkáváme s tím, že vesnice funguje jako samostatná jednotka, což značně komplikuje snahy o obecný popis kmene. Každá vesnice je rozdělena minimálně na dvě části, z nichž každá má svůj *morung*, který je v místním jazyce nazýván *pa* nebo *pau*. V *morungu* se nacházel signalizační dlouhý buben, Wanči nazývaný *kham*. Chlapci kmene se scházeli a přespávali v *morungu*, pro dívky měl stejnou funkci většinou dům některé vdovy. Dcery náčelníka zůstávaly i na noc ve svém otcovském domě.¹⁶⁸

Tetováním, které se v místním jazyce řekne *hu*, se zabývaly primárně ženy a každá vesnice měla minimálně jednu specialistku. Lars Krutak uvádí, že se jednalo výhradně o hlavní manželku náčelníka,¹⁶⁹ která se neúčastnila manuálních prací na poli, a měla tak čas se věnovat jiným činnostem. Ve vesnici Wakka, kterou jsem navštívila, však mohl tetovat kdokoliv, kdo to uměl. Dokonce i muži.

Před samotným procesem tetování musela tatérka dodržovat předpisy ohledně svého jídelníčku a jíst pouze rýži a bambusové výhonky. V uchu měla listy rostliny *chunian*, které měly uklidňovat duchy v bezprostředním okolí, kteří byli přitahováni čerstvou krví.¹⁷⁰ I zde se využívala kladívková metoda a materiály z okolní džungle. Trny využívané k tetování se v místním jazyce nazývají *si*. Vzor je na kůži namalován pomocí sazí. Po jeho vypíchání jsou rány potřeny směsí vytvořenou z mízy stromu *jin*¹⁷¹ (stejně jako u Konjaků) a šťávy z listů stromu *jamun* (hřebíčkovec šabrejový)¹⁷². Tato směs může být použita i k namalování vzoru.

Tetovali se muži i ženy, každé pohlaví z jiných důvodů. Vhodný den k tetování byl určen pomocí věštění a v ten den byla též zorganizována oslavná hostina.¹⁷³

Tradiční společnost Wančů má 4 společenské vrstvy: *wangham* (náčelnická vrstva), *wangpan* (běžní lidé) a dvě vrstvy vzniklé sňatky mezi nimi. V běžném životě toto společenské rozdělení nebylo nijak zvlášť vidět. Projevovalo se primárně při rozhodování, rituálech, svátcích a tetování.¹⁷⁴ Obzvláště u ženského tetování se totiž liší tetované vzory v

168 CHOUDHURY, S. Dutta, op. cit. s. 62.

169 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-10-20]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

170 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 401.

171 Lat. *Toona ciliata*.

172 Lat. *Syzygium cumini*.

173 CHOUDHURY, S. Dutta, op. cit. s. 82.

174 MENON, Mady, op. cit. s. 18.

závislosti na společenské vrstvě. U některých (obvykle nižších) vrstev někdy k tetování vůbec nedocházelo.

Obr. 36, 37: Tetování nohou královny z vesnice Wakka (vlevo), tetování obyčejné Wančo ženy (vpravo).
Zdroj: vlastní fotografie.

Ženy byly tetovány ve svém životě čtyřikrát a většinou se jednalo o zaznačení různých fází sňatku. Domluvené sňatky byly mezi Wanči běžnou praxí a první vyjednávání o sňatku probíhalo, už když byly dívky 2–3 roky. První tetování měla dívka právě na znamení tohoto formálního zasnoubení. Jednalo se o vzor podobný kříži vytetovaný kolem pupíku. Dívkám z náčelnické vrstvy se navíc na jeho koncích tetovaly vlnovky. K tetování docházelo, když bylo dívkám mezi 4–7 roky, a v některých vesnicích dívky tetovaly jejich matky. Podruhé byly dívky tetovány na začátku puberty. V tomto věku jim byly vytetovány různé čáry a vlnovky na lýtká. Tetování bylo doprovázeno hostinou a od tohoto momentu se dívka mohla svobodně stýkat s chlapcem, kterému byla přislíbena. Třetí tetování se nacházelo na stehnech. Někdy tetování označovalo, že dívka počala, a následovalo přestěhování se do domu manžela. Někdy byla dívka potetována na znamení toho, že začala být oficiálně považována za provdanou ženu (i bez otěhotnění) a odešla žít se svým manželem. Obyčejným dívkám byly vytetovány pouze čáry, dcery náčelníka měly tento vzor doplněný o malé čtverečky na pravém stehně.¹⁷⁵

¹⁷⁵ DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. 51-52.

Obr. 38: Žena z kmene Wančo s tetováním hrudníku a nohou. Zdroj: archiv Khunwanga Tangjanga.

Čtvrté a poslední tetování bylo spojeno s těhotenstvím. Buď k němu došlo v sedmém měsíci těhotenství, nebo až po narození dítěte.¹⁷⁶ Vzor připomínající velké písmeno M se nacházel na hrudníku a jeho spodní linie zabíhaly mezi prsa. Tetování mělo údajně znázorňovat abstraktní lidskou postavu a u žen z vyšší vrstvy bylo doplněno o čáry dokreslující tělo. Výše postavené ženy mohly mít také potetované paže.¹⁷⁷

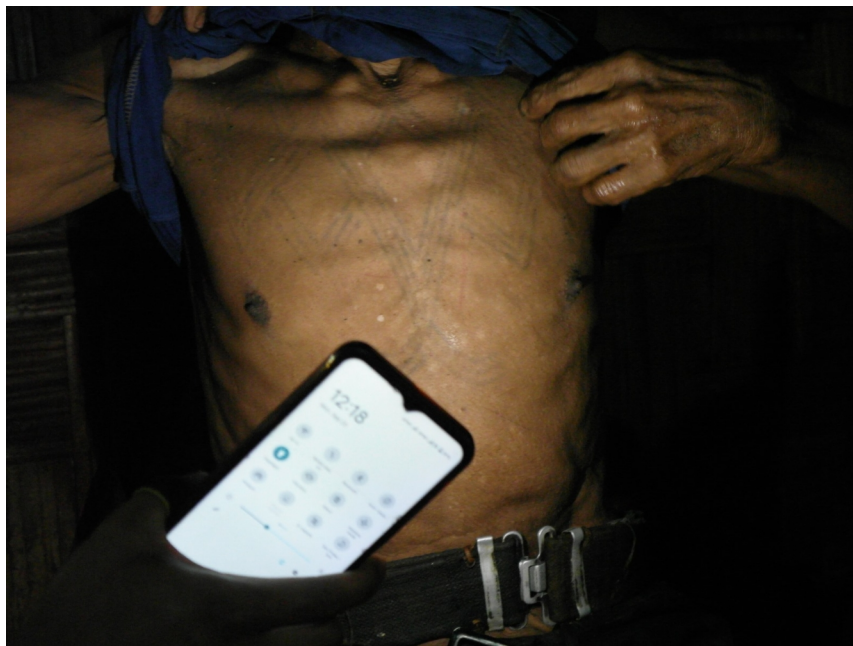
K počátku ženského tetování se váže legenda. Kdysi dávno žily dvě kamarádky. Jedna z nich byla sirotek. Jednoho dne se osiřelá dívka vypravila do jiné vesnice, kde už zůstala. Protože ji nikdo neznal, nikomu nepatřila a neměl kdo se o ni starat, byly jí vytetovány značky na nohách. Když vyrostla, byla díky vytetovaným značkám mnohem krásnější než její kamarádka, která zůstala doma. Od té doby všichni rodiče tetují své dcery.¹⁷⁸

176 CHOUDHURY, S. Dutta, op. cit. s. 83.

177 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-10-20]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

178 DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. 214.

Mužské tetování je spojeno s válečnými výpravami. Jen odvážní válečníci a úspěšní lovci lebek se mohli pyšnit tetováním. Když muž získal tetování, stoupl ve společenském žebříčku a v očích žen se stal mnohem žádanějším. Poté, co vesnice přestaly neustále válčit mezi sebou, byly organizovány falešné válečné výpravy, aby i noví mladíci mohli tetování získat. Někde na území dávného nepřítele byla schována dřevěná figurka a výprava měla přinést její hlavu.

Obr. 39: Potetovaný muž, vesnice Wakka. Zdroj: vlastní fotografie.

V jednotlivých vesnicích se může lišit vzor a důvod jeho vytetování. Například ve vesnici Wakka získali muži, kteří se zúčastnili válečné výpravy, tetování na hrudi. Pokud válečník přinesl z výpravy lebku, mohl být potetován na krku, obličeji a velcí válečníci i na zádech.¹⁷⁹ Často tetovanými symboly byly také lidské postavy, které znázorňovaly ukořistěné hlavy. Různit se mohla i doba, kdy bylo tetování prováděno. V závislosti na vesnici se někdy tetovalo pět dnů po válečné výpravě, někdy až měsíc po ní. Ve vesnici Longkai byl dodržován zvyk, že tetovaný válečník v den svého tetování pouze mlčí a sedí ve svém domě.¹⁸⁰ Někde se tetování lišilo podle toho, jakou část těla nepřítele válečník přinesl. Pokud ukořistil hlavu, mohl být potetován na obličeji. Ten, kdo přinesl nohu nebo ruku, si zasloužil tetování na nohou.¹⁸¹

179 Informace získané z rozhovorů a vlastního pozorování ve vesnici Wakka, Arunáčalpraděš.

180 DUTTA, Parul, 1990, op. cit. s. 503-504.

181 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-08-18]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

Důležitost tetování dokresluje fakt, že když zemřela potetovaná osoba, byla její tetování zobrazena i na sošce, kterou byl ozdoben její hrob.¹⁸²

*Obr. 40: Muž z kmene Wančo s vytetovanými postavami na hrudi.
Zdroj: <https://www.facebook.com/share/p/182eDWsws1/>.*

Obr. 41: Potetovaný muž z kmene Wančo. Zdroj: <https://www.facebook.com/share/p/182eDWsws1/>.

Stejně jako u ostatních kmenů však tradice vymírá a dnes už je potetována pouze starší generace. V roce 1977 došlo ve vesnici Nianu ke schůzce kmenové mládeže, která rozhodla o zrušení některých tradičních zvyků. Mezi nimi bylo právě i tetování. Výjimečnou událostí bylo potetování dívky v roce 2008, kterému byl přítomen i antropolog Lars Krutak. Došlo k němu právě ve vesnici Nianu a tatérkou byla místní královna známá svým uměním. Žena

¹⁸² Informace získané z rozhovorů a vlastního pozorování ve vesnici Wakka, Arunáčalpraděš.

uvedla, že začala tetovat ještě jako malá holčička a se svými vrstevnicemi soutěžila, kdo z nich je v tetování nejlepší.¹⁸³

I přes změnu všeobecného vnímání tetování jsou však hlavně muži na svá tetování hrdí dodnes. Kdo je neměl, byl považován za zbabělce. Jeden starší tetovaný muž z vesnice Wakka se nechal slyšet: „Oblečení mám jen proto, že jsem starý. Nejráději bych je vůbec nenosil, aby všichni viděli mé tetování.“¹⁸⁴

3.2.3 Nokte

Kmen Nokte obývá centrální část oblasti Tirap státu Arunáčalpraděš. Na západě sousedí s kmenem Wančo a na východě s kmenem Tangsa. V období britské koloniální nadvlády byli Nokte stejně jako ostatní kmeny v této oblasti označováni za východní Nágy. Samotní příslušníci kmene většinou za určující považovali název vesnice, ze které pocházeli. Teprve až když se Indie osamostatnila, začal se používat název kmene Nokte, který se dá přeložit jako lidé z vesnice/ti kteří žijí ve vesnici. *Nok* znamená vesnice a *te* lidé.¹⁸⁵ Na území, které momentálně obývají, přišli Nokte z Barmy. Nokte jsou stále považováni za součást kmenové skupiny nazývané Nága a v mnoha ohledech jsou podobní ostatním nágským kmenům. Původní název jejich kmene je Nokte Nága, nicméně místní příslušníci kmene si přejí být označováni pouze termínem Nokte a zdůrazňují, že jsou samostatný kmen. Tímto způsobem zároveň vyjadřují i nesouhlas s politickými postoji převažujícími v Nágalandu.¹⁸⁶

Jazyky používané kmenem Nokte spadají mezi tibetobarmské jazyky. Nokte používají asi devět různých dialektů, které se mezi sebou velmi liší.¹⁸⁷ Příkladem může být průvodce z kmene Nokte, se kterým jsem se setkala v Khonse. Jeho manželka pochází z vesnice ne příliš vzdálené od jeho, jejich dialekt se však liší natolik, že si nerozumí a hovoří mezi sebou hindsky.

Většina všeobecných informací z kapitoly o Názích se dá vztáhnout i na Nokte. Nokte také patřili mezi lovce lebek. S válečnými výpravami byla spojena prestiž válečníků i vesnice. Ukořistěné lebky se ukládaly v náčelnickém *morungu*, který se nazýval *pang*. V některých

183 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 402.

184 Rozhovor, muž z kmene Wančo, 23.09.2024, vesnice Wakka, Arunáčalpraděš.

185 CHOUDHURY, S. Dutta, op. cit. s. 27.

186 Informace získané z rozhovorů s příslušníky kmene Nokte.

187 CHOUDHURY, S. Dutta, op. cit. s. 47.

vesnicích existovala i obdoba *morungu* pro dívky, většinou však spávaly v domech vdov nebo vdovců.¹⁸⁸

Obr. 42: Ukořistěné lebky ve vesnici Kheti, kmen Nokte. Zdroj: vlastní fotografie.

Nokte mají dvě společenské vrstvy, jejich rozdělení však není tak důsledné jako u Wančů. *Lowangjat* je označení vyšší, náčelnické vrstvy a *sanajat* jsou běžní lidé. Celá společnost se pak ještě dělí na množství klanů, mezi kterými platilo pravidlo exogamie. Mezi Nokte fungoval systém podobný systému velkých *anghů*, který byl zmíněn v kapitole o Konjacích. Každá vesnice musela platit tribut náčelníkovi té vesnice, pod kterou spadala. Vesnice někdy platily tribut i více náčelníkům a každá z vesnic ještě spadala pod jednu ze dvou hlavních vesnic, kterými byli Namsang a Borduria. Do tohoto systému byly zahrnuty i některé vesnice Wančů.¹⁸⁹

Na území obývaném kmenem Nokte se vyskytovalo několik solných pramenů. Kromě zemědělství, lovu a výroby předmětů nezbytných pro život se tady Nokte zabývali ještě výrobou soli, se kterou pak i obchodovali.¹⁹⁰ Kromě soli obchodovali Nokte ještě se střelnými zbraněmi, jejichž výrobu ovládali.

Do kmene Nokte je zahrnuta i skupina nazývaná Ollo, která se v současnosti snaží získat status samostatného kmene. Ollo obývají primárně vesnici Lazu, která se nachází u hranic s Barmou, a někdy bývají označováni jménem této vesnice. Mezi Ollo a většinou

188 DUTTA, Parul. *The Noctes*. 2nd. Itanagar: M/s Frontier Printers and Publishers, 2014, s. 161. ISBN 81-7516-007-1.

189 DUTTA, Parul, 2014, op. cit. s. 240.

190 CHOUDHURY, S. Dutta, op. cit. s. 133.

Nokte společností existuje mnoho rozdílů, nejviditelnější je jednoznačně odlišné tetování žen. Odlišný je však například i tradiční oděv, šperky a úprava vlasů.¹⁹¹

V Lazu mohou dokonce ženy vstupovat do *morungu*, což je všude jinde přísně zakázáno. Z Lazu pochází i tato legenda o začátku válek a lovení lebek. Dle ní žili na začátku všichni lidé a zvířata společně v míru. Lidí ale začalo přibývat a rodilo se více mužů než žen. Bratr jednoho chlapce byl zabit kvůli ženě. Chlapec vyrostl a jednou ho v džungli štípala včela. Štípnutí bylo velmi bolestivé a on přemýšlel nad tím, že jeho bratr cítil ještě větší bolest, když byl zabit. Rozhodl se tedy svého bratra pomstít. Pomsta se rozšířila i mezi jeho rodinu a následně i potomky. A proto mezi sebou lidé dodnes válčí.¹⁹²

Obr. 43: Potetovaná žena z kmene Ollo, vesnice Lazu. Zdroj: vlastní fotografie.

Pro tetování se používal výraz *khuta*, v Lazu se tetování říkalo *bifa*. Technika tetování byla podobná jako u ostatních kmenů. Místo inkoustu se většinou používala směs vody a sazí. Někdy se jednalo o obyčejné saze z lampy, někdy o saze vzniklé spálením speciálních palmových listů, které se kromě tetování používaly i na stavbu střech.¹⁹³

Muži bývali tetováni jen v některých oblastech a jako obvykle byla tato tradice spojena s lovením lebek. Tetování měli na hrudi a obličeji a docházelo k němu po úspěšné válečné výpravě. Někdy několik dní po návratu z výpravy, někdy až před svátkem na oslavu sklizně rýže, který byl spojen i s oslavou válečných úspěchů.¹⁹⁴

191 Rozhovor, K. Tangjang z kmene Nokte, 22.09.2024, Khonsa, Arunáčalpraděš.

192 DUTTA, Parul, 2014, op. cit. s. 201.

193 Informace získané z rozhovorů ve vesnici Lazu, Arunáčalpraděš.

194 DUTTA, Parul, 2014, op. cit. s. 206-207.

Ženy bývaly tetovány všechny, tetování bylo spojeno s přechodovými rituály a muselo být dokončeno před sňatkem. Ženy z Lazu se odlišují výrazným tetováním na obličeji. Poprvé byly dívky tetovány na bradě asi ve věku 4–5 let. Byl jim tam vytetován kroužek, kterým procházela čárka. Na začátku puberty následovalo tetování na tvářích a nose. Posledním byl vzor vytetovaný na vrchní části paží, kterému se říkalo „polštář pro miminko“, neboť se nacházel na místě, kde si často opíraly hlavu malé děti.¹⁹⁵ Aby byl vzor permanentní, jeho vypíchání se v procesu zopakovalo třikrát.¹⁹⁶

Obr. 44, 45: Potetované ženy z kmene Olo, vesnice Lazu. Zdroj: vlastní fotografie.

V Lazu se tetováním zabývaly ženy znalé tohoto umění, kterým se říkalo *binu*. Ženy z ostatních oblastí byly tetovány na pažích a zádech po začátku puberty. Tetovat mohli muži i ženy. Většinou se jednalo o specialisty, ve vesnicích Borduria, Namsang a Laptang však dívku tetoval její strýc z matčiny strany.¹⁹⁷ Dívky bývaly tetovány v rámci svátku, který byl slaven na začátku sklizně.¹⁹⁸

195 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 378.

196 Informace získané z rozhovorů ve vesnici Lazu, Arunáčalpraděš.

197 DUTTA, Parul, 2014, op. cit. s. 73.

Pozn. U Nokte měl strýc z matčiny strany jedinečné postavení. Hrál významnou roli při různých svátcích a rodinných obřadech.

198 DUTTA, Parul, 2014, op. cit. s. 98.

Zádové tetování žen Nokte je velmi speciální a odlišuje se od všech ostatních vzorů, které nágské kmeny používají. Ženy mívají na zádech vytetován vzor označovaný jako květina nebo hvězda. Já jsem se setkala se ženou, která měla na zádech vytetovány květiny dvě, Mo Nága však zmiňoval, že někdy může být vytetována jen jedna větší květina. Proč byl ženám tetován tento vzor, není známo.

Obr. 46, 47: Potetované ženy z kmene Nokte. Zdroj: vlastní fotografie (vlevo), archiv Khunwanga Tangjanga (vpravo).

K tetování mužů přestalo docházet již dávno. Parul Dutta ve své monografii o Nokte, poprvé vydané v roce 1978, uvádí, že se jedná již o vymřelou tradici. Ženy byly tetovány až do 80. let minulého století, kdy došlo k zákazu této praxe. Důvody byly podobné jako u ostatních kmenů. Obzvláště ženy z vesnice Lazu se svým výrazným obličejovým tetováním vyčnívaly z většinové indické společnosti. Jedna z nich se autorce svěřila, že by se svého tetování nejradyji zbavila. Když se někdy vydá do města, lidé si na ni ukazují a pokřikují na ni, že vypadá jako strašidlo.¹⁹⁹ O úplném opuštění tradice svědčí i fakt, že mi při návštěvě Lazu bylo místními řečeno, že v celé vesnici už není nikdo, kdo by uměl tetovat. Místní věděli pouze o dvou bývalých tatérkách, ty však žily ve vesnicích v okolí.

¹⁹⁹ Rozhovor, žena z kmene Ollo, 22.09.2024, vesnice Lazu, Arunáčalpraděš.

4. Kmenové tetování v současné Indii

Z předešlých kapitol je vidět, že tradiční tetování procházelo u většiny kmenů podobným vývojem. V minulosti bylo neodmyslitelně spjaté s každodenním životem a nepotetovaný jedinec nebyl plnohodnotnou součástí společnosti. V současnosti se stalo něčím, čím i sami nositelé tetování mnohdy opovrhují. Křesťanství, moderní způsob života, vzdělání a vystavení vlivům vnějšího světa přivedly tuto tradici hluboce zakořeněnou v mnoha kmenových společenstvích napříč Indií na pokraj vymření. Ačkoliv si starší generace někdy povzdychne nad tím, že mizí jejich kultura a staré dobré časy jsou pryč, většinou mezi nimi převládá názor, že mladé generaci je lépe bez tetování. Lars Krutak ve svém článku cituje příslušníka gudžarátského kmene Dang: „Lidé se změnil k lepšímu, takže se nenechávají tetovat, a ti, kteří jsou vzdělaní, říkají, že je to špatný zvyk.“²⁰⁰ S podobným názorem jsem se setkala i u kmenů Konjak a Apatani. Bývalá konjacká tatérka Ngon-am Anghya vyjádřila smutek nad tím, že tradice jejích předků pravděpodobně brzy zmizí navždy a budoucí generace ji budou znát jen z vyprávění. Dodala však, že její pocity jsou smíšené, neboť tetování bylo velmi bolestivé a bylo povinné pro každého. Tradice neumožňovala žádnou svobodnou volbu.²⁰¹

Zákazy tetování většinou iniciovaly pokrokové studentské skupiny, které chtěly zlepšit podmínky života svého kmene a zbavit se zpátečnických tradic. Vždyť tetování dodnes po celém světě vyvolává smíšené pocity a stále je na ně běžně nahlíženo jako na něco spojeného s kriminalitou.

Pokud tetování z kmene úplně nevymizelo, proměnil se způsob jeho vytváření. Například u kmenů v Gudžarátu a Rádžasthánu tatěrky nahradili muži s podomácku vyrobenými strojkami, od kterých se zájemci nechávají tetovat na různých svátcích a slavnostech.²⁰²

Ačkoliv je tradice ve své původní formě většinou pravděpodobně nenávratně ztracena, poslední dobou se objevuje více a více lidí, kteří kmenové tetování nevnímají jako něco primitivního a barbarského, ale spíše jako fascinující zvyk, který je nutno zdokumentovat, než zcela vymizí. Jedná se samozřejmě o zahraniční antropology, ale i indické tatéry, kteří se

200 KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022 [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

201 KONYAK, Phejin a Peter BOS, op. cit. s. 98.

202 GUILLERME, Stéphane. *India under the skin An overview of the worlds of tattoo in India*. Stéphane Guillermé, 2015, s. 42. ISBN 979-10-95616-02-3. Dostupné z: <https://www.amazon.com/India-under-skin-overview-worlds-ebook/dp/B01921KGRO>.

zajímají o historii svého řemesla, nebo i o samotné kmenové příslušníky, kteří si uvědomují význam a unikátnost své tradice.

Patří mezi ně i nágský tatér Mo Nága, se kterým jsem měla možnost se setkat. Mo Nága (vlastním jménem Moranngam Khaling) je původem z Manípuru a patří do kmene Uipo Nágů. Vystudoval módní návrhářství v Národním institutu módní technologie v Hajdarábádu a v roce 2008 otevřel své první tetovací studio v Dillí. Během své kariéry se stal jedním z nejuznávanějších indických taterů. Byl jedním ze tří indických umělců, kteří byli uvedeni v knize Světový atlas tetování. V roce 2012 se rozhodl přestěhovat blíže k horám obývaným Nágý a v Guváhátí (hlavní město státu Ásám) otevřel první tetovací studio společně s tetovací školou v severovýchodní Indii. Nazval ho *Headhunter's Ink*. Tímto způsobem se snaží udržet naživu nágskou tradici tetování a vyškolit nové tatéry. Postupem času se přesunul do Dimápuru a následně do své rodné vesnice v Manípuru. Aby mohl finančně pokračovat se svým projektem, provozuje tetovací studio v Dillí pod názvem *Godna Gram*, kde se spolu se svým týmem taterů věnuje propagaci nágského tetovacího umění a kultury prostřednictvím současného ztvárnění tradičních vzorů a zodpovědného tetování. Mo Nága také pravidelně navštěvuje odlehlé horské oblasti obývané nágskými kmeny. Setkává se s pamětníky, učí se od nich, dokumentuje tetované vzory a zaznamenává tradiční nástroje a rostliny používané k tetování.²⁰³ Při rozhovoru s Larsem Krutakem Mo řekl, že i když nágstí válečníci už neloví lebky, nemělo by dojít k zapomenutí tradice a jejího významu. I nyní se můžou Nágové potetovat na připomínku svých úspěchů, stejně jako to dělali jejich předci. Tímto způsobem je možné zajistit, že tradice zcela nevymře.²⁰⁴

Přibližně 75-80 % klientů, kteří si nechávají tetovat takzvané neo-nágské vzory, jsou však cizinci, kteří respektují nágskou kulturu a chtějí se o ní dozvědět více. 15% klientů tvoří příslušníci nágských kmenů a asi 5% jsou ostatní Indové. Současná mladá nágská generace si buď nechává tetovat moderní západní vzory, nebo považuje tetování pod vlivem křesťanství za hřích.²⁰⁵ Sama jsem se ptala mladého konjackého průvodce z vesnice Longwa, jestli netouží po tom pokračovat v kultuře svých předků a také se potetovat. Mladík odpověděl, že je dobrý křesťan a tetovat se rozhodně nikdy nechce.²⁰⁶

Při svém setkání s Mo Nágou jsem si nechala vytetovat neo-nágské vzory. Mo při tetování používá vzory z nágské kultury (nejen z tradičního tetování, ale i z dřevorezby,

203 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 425-427.

204 KRUTAK, Lars, 2019, op. cit. s. 191.

205 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 430.

206 Rozhovor, N. Konjak z kmene Konjak, 25.09.2024, vesnice Longwa, Nágáland.

místních látek a celkově předmětů majících význam pro nágskou tradici) a upravuje je podle příběhu a přání klienta. Vznikne tak nový, unikátní vzor. Nejde však pouze o samotné tetování, Mo klienta seznámí s nágskou kulturou, kmenovou filosofií a významem tetovací tradice. Tímto způsobem šíří povědomí o své komunitě a bojuje proti zániku tradice.

Při svých cestách za nositeli tradičního tetování se snaží oponovat převzatému názoru, že tetování je něco špatného a primitivního. Připomíná místním, že tetování bylo pro jejich předky především znakem identity a symbolem hrdosti. Mo zmínil, že i díky lidem, kteří za místními jezdí kvůli jejich tetování, fotí si je a zajímají se o tento zvyk, se situace pomalu mění.

Obr. 48: Mo Naga při práci. Zdroj: vlastní fotografie.

Mo není jediný, kdo se snaží šířit povědomí o nágském tetování. Phejin Konyak, příslušnice kmene Konjak, jejíž pradědeček Ahon byl na počátku minulého století tlumočnickem pro britskou vládu a o němž se ve svých spisech zmiňují první antropologové z této oblasti, v roce 2017 vydala obsáhlou knihu věnující se tetování Konjaků doplněnou fotografiemi Petera Bose. Kniha dopodrobna rozebírá nejen všechny aspekty tetování, ale i kulturu Konjaků a je obrovským přínosem pro zachování tradice.

Phejin Konyak společně s Mo Nágou a Anunglou Zoe Longkumer²⁰⁷, spisovatelkou a hudebnicí z kmene Ao, navštívili jednu z posledních tradičních konjackých tatérek Ngon-Am Anghyu, která souhlasila, že jim předvede své umění, a po více než padesáti letech poprvé

²⁰⁷ Pozn. Anungla je nositelkou několika tradičních tetování svého kmene. Mimo jiné sbírá nágskou lidovou slovesnost a snaží se pomoci udržet naživu tradice nágských kmenů.

znovu tetovala. Předem ale oznámila, že to bude její poslední tetování a dělá to pouze proto, aby došlo k předání znalosti.²⁰⁸

Není to ale pouze nágské tetování, kterému je věnována pozornost. Amit Ardžel se v roce 2015 stal tatérem a začal hledat svůj styl. Chtěl, aby jeho tetování měla význam a byla spojena s domácí indickou kulturou. Začal se stále více zajímat o kmenová tetování, až objevil kmen Baiga, který byl zmíněn ve třetí kapitole práce. Amit se ve státě Madhjadpradéš setkal s místními tatérkami Šánti Báí a Mangla Báí, od kterých se naučil tradičnímu způsobu tetování. Obě dvě patří do rodiny Maravi, která je součástí kasty Badi, jejímž tradičním povoláním je právě tetování.²⁰⁹ Mangla Báí tetuje od svých 7 let ženy kmene Baigů a Góndů. Ačkoliv i ona pozoruje úbytek klientů, tradice je u těchto kmenů stále živá, neboť se tetuje i současná generace.²¹⁰ Díky tomu může Amit zaznamenávat způsoby tetování, tetované vzory a příběhy s nimi spojené. Ty pak dále předává svým klientům, které tetuje, a snaží se tak o tradici šířit povědomí. Amit neupravuje baigské vzory a tetuje je ve stejné podobě, v jaké je tetují i samotné kmenové tatěrky.²¹¹ Amit sbírá informace o tetování i jiných kmenů, a protože si uvědomuje nedostatek zdrojů zabývajících se touto tematikou, chtěl by v budoucnu přetvořit své zápisky v publikace, a ulehčit tak práci dalším lidem zajímajícím se o tetování.²¹²

Dalším nadšencem snažícím se upozornit na prastarou unikátní tradici je Šómil Šáh. Jeho rodina pochází původně z oblasti Kačch státu Gudžarát a Šómilova prababička měla na sobě vytetované tradiční vzory místních kmenů.²¹³ Šómil, který pracuje jako tatér v Bombaji, je zakladatelem instagramového profilu *India Ink Archive*, který se stal prostorem pro sdílení fotografií a příběhů tradičních tetování, kterých si lidé všímají na svých starších příbuzných nebo na lidech kolem sebe. První fotografii sdílel v červenci roku 2021 a od té doby se na profilu nashromáždilo 95 příspěvků. Jedná se o fotografie, které mu posílají lidé z různých koutů Indie, ale také o jeho vlastní, které pořídil při svých cestách po Indii.²¹⁴

208 KRUTAK, Lars, 2024, op. cit. s. 434-436.

209 GUILLERME, Stéphane. op.cit. s. 24.

210 Asia Featured. Indigenous Tattoo | India. In: *YouTube* [online]. 2022 [cit.2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xIAr2aqDyuc>.

211 National Geographic India. Ancient tattoo tradition of the Baigas | It Happens Only in India | National Geographic. In: *YouTube* [online]. 2023 [cit.2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=GMB-TBAdICU>.

212 Meraki Fade Tattoo Anthropology. Amit Arjel 'Blue Blood Tree' and Fade Meraki discuss Indian Tribal Tattoo Culture. In: *YouTube* [online]. 2023 [cit.2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=UhKkZzo-LM&t=100s>.

213 SUNDER, Kalpana. Body of Work: Documenting India's indigenous tattoo traditions. *TRTWorld* [online]. 2021 [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.trtworld.com/magazine/body-of-work-documenting-indias-indigenous-tattoo-traditions-12771620>.

214 *Profile India Ink Archive* [online]. [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/india.ink.archive?igsh=MWJkcZlMmd2OWR0bA==>.

Mezistupněm mezi kmenovým tetováním a profesionálním tetováním je v Indii velmi populární pouliční tetování. Tatéry bývají převážně muži, k tetování se používají doma vyrobené elektrické strojky obvykle s obyčejnými šicími jehlami a levný čínský inkoust. Na hygienu se při tetování příliš nedbá, někdy tatér ani nevyměňuje jehlu při změně klienta. Místo dezinfekce se používá kurkumový prášek. Nejběžnější jsou motivy z hinduistické mytologie a pouliční tatéry lze nejčastěji najít na náboženských svátcích.²¹⁵ Já jsem se s jejich největším počtem setkala v pro hinduisty posvátném městě Haridvár ve státě Uttarákhand. I s novými tetováními se věřící chodí koupat do řeky Gangy. Není divu, že tato velmi levná tetování většinou končí infekcí. Pouličními tatéry se někdy nechávají tetovat i příslušníci kmenů, kteří už nemají své tradiční tatěrky. Tetování strojkem je navíc rychlejší než ruční metoda.

215 GUILLERME, Stéphane. op.cit. s. 66.

5. Závěr

Tetování je starým zvykem, který se pojí s lidstvem od nepaměti. Indie není výjimkou. Kmenové komunity praktikující tetování, ať už v minulosti nebo dodnes, lze nalézt po celé zemi. Od Tamilnádu na jihu po Rádžasthán na severozápadě, od Gudžarátu na západě po Nágáland na severovýchodě. Ačkoliv jsem se snažila vytvořit všeobecný přehled o kmenovém tetování v Indii, popsat tuto tradici u jednotlivých kmenů, tetované vzory a legendy s touto praktikou spojené, musím uznat, že se mi tento můj záměr povedlo naplnit pouze částečně. Kmenová společnost se mění a vyvíjí a s ní i její původní zvyky a od tetování, které se v konfrontaci s cizími kulturami ukázalo jako dosti kontroverzní, se buď pomalu upouští nebo už byl tento zvyk zcela opuštěn. Každý, kdo se zabývá kmenovým tetováním, se s tímto problémem setkává. Literatura o tématu není dostatečná a i zvyk samotný pomalu mizí. Nejjednodušším způsobem, jak přistoupit k tomuto tématu, by bylo vycházet pouze z dostupné literatury, nejčastěji tedy starých monografií o kmenech, kde se zmínka o tetování tu a tam objeví. Jak už jsem ale zmínila ve své práci, tetování se mnohdy liší nejen mezi jednotlivými kmeny a klany, ale klidně i mezi vesnicemi a rodinami a běžně se stává, že různí příslušníci kmene podávají jiné informace. Všeobecné monografie o kmenech tyto rozdíly mnohdy vůbec nezohledňují. Je tedy potřeba na informace z nich nahlížet s jistou rezervou. Za nejlepší cestu považuji kombinaci literatury s informacemi získanými od místních. Za nedostatek své práce považuji, že jsem s kmeny nestrávila více času, abych dokázala posbírat větší množství údajů a analyzovat je, a také, že jsem byla omezena jazykovou bariérou. Pro vytvoření přehledu kmenového tetování v Indii je jednoznačně potřeba dlouhodobější pobyt s jednotlivými kmeny a podrobný terénní výzkum. Nejedná se o téma, které by se dalo dostatečně pokrýt pouze se znalostmi z literatury. S vytvořením tohoto přehledu by se však nemělo otálet, neboť nositelé tetování pomalu umírají a za pár let u některých kmenů už nebude nikdo, kdo by mohl o této fascinující tradici podat zprávu.

6. Seznam použitých zdrojů

Sekundární literatura

BHARADWAJ, Shrestha a Uttam BORUAH. Inking the Identity: a Study of the Apatani Tradition of Tattooing through Bakhtinian Chronotope. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities* . 2020, 12(5), 5. ISSN 0975-2935. Dostupné z: [rioc1s29n1.pdf](#). doi:<https://dx.doi.org/10.21659/rupkatha.v12n5>. Rioc1s29n1.

CHOUDHURY, S. Dutta, ed. *GAZETTEER OF INDIA ARUNACHAL PRADESH TIRAP DISTRICT*. Government of Arunachal Pradesh, 1980. Dostupné z: <https://arunachalpradesh.gov.in/images/Gazetteer/tirap.pdf>.

DETER-WOLF, Aaron, Benoît ROBITAILLE, Lars KRUTAK a Sébastien GALLIOT. The world's oldest tattoos. *Journal of Archaeological Science: Reports*. 2016, 5. ISSN 2352409X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283721737_The_World's_Oldest_Tattoos doi:10.1016/j.jasrep.2015.11.007.

DUTTA, Parul. *The Noctes*. 2nd. Itanagar: M/s Frontier Printers and Publishers, 2014. ISBN 81-7516-007-1.

DUTTA, Parul. *The Wanchos*. Itanagar: Directorate of Research Government of Arunachal Pradesh, 1990.

FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Apatanis and Their Neighbours*. Routledge, 2004. ISBN 1-136-54536-0.

FÜRER-HAIMENDORF VON, Christoph. *The Naked Nagas*. Methuen & CO., 1939. Dostupné z: <https://archive.org/details/dli.pahar.2751>.

GANGULIOVÁ, Milada. *Putování za lovci lebek*. Praha: Orbis, 1970.

GUILLERME, Stéphane. *India under the skin An overview of the worlds of tattoo in India*. Stéphane Guillermé, 2015. ISBN 979-10-95616-02-3. Dostupné z: <https://www.amazon.com/India-under-skin-overview-worlds-ebook/dp/B01921KGRO>.

GUPTE, B. A. Notes on Female Tattoo Designs in India. *The Indian Antiquary*. Delhi: Swati Publications, 1985, 1902(XXXI.). Dostupné z:

https://www.jainfoundation.in/JAINLIBRARY/books/indian_antiquary_vol_31_032523_std.pdf.

HANA, Padi et al, ed. *APATANI Change and Continuity*. Bangalore: HSRA Publications, 2023. ISBN 978-93-5506-549-0. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/384012883_APATANI_Change_and_Continuity.

HAQ, Sarah. *The Skin and the Ink: Tracing the Boundaries of Tattoo Art in India*. Ambedkar University Delhi: School of Human studies. Dostupné z: https://cidoc.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/6/2018/12/Sarah_Haq.pdf.

KAVAHRU, Abel a Changneu NDANG. The Culture of Tattooing in Woman Society: The Ao Nagas and The Konyak Nagas. *International Journal for Multidisciplinary Research*. 2023, 5(4). ISSN 2582-2160. Dostupné z: <https://www.ijfmr.com/papers/2023/4/4325.pdf>.

KHATING, Sirawon Tulisen. Retold by Grandma - Yarla's Tattoos. In: LONGKUMER, Anungla Zoe, ed. *The Many That I Am: Writings from Nagaland*. New Delhi: Zubaan, 2019. ISBN 9789385932906. Dostupné z: <https://www.goodreads.com/book/show/44319039-the-many-that-i-am>.

KLOSS, Sinah Theres, ed. *Tattoo histories: transcultural perspectives on the narratives, practices, and representations of tattooing*. New York: Routledge, 2019. ISBN 1-000-70798-9. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?pq-origsite=primo&docID=5984471#>.

KONYAK, Phejin a Peter BOS. *The Konyaks: last of the tattooed headhunters*. New Delhi: Lustre Press, Roli Books, [2017]. ISBN 978-93-5194-112-5.

KRUTAK, Lars. *Tattoo Traditions of Asia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2024. ISBN 9780824895709.

KRUTAK, Lars. The Tattooed and the Social Environment: The Cultural Heritage of Tattooing: A Brief History. In: SERUP, J. et al, ed. *Tattooed Skin and Health*. KARGER, 2015. ISBN 978-3-318-02777-8. Dostupné z: <https://karger.com/books/book/174/chapter/5110000/The-Cultural-Heritage-of-Tattooing-A-Brief-History>.

KRUTAK, Lars. Hüh tu pu/To Mark with Tattoo: Chen Naga Tiger-Spirit Tattoos and Indigenous Ontologies in Northeast India. In: MARTELL, James a Alexander Erik LARSEN,

ed. *Tattooed Bodies : Theorizing Body Inscription Across Disciplines and Cultures*. Springer International Publishing, 2022. ISBN 3-030-86566-5. Dostupné z:

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=6874801&pq-origsite=primo>.

KUMAR, Bachchan. Bhil Tattoos: Myths, Motifs and Methods. *Marg A Magazine of the Arts: Indian Tattoos*. Mumbai: The Marg Foundation, 2024, **76**(1). ISSN 0972-1444. Dostupné z: <https://marg-art.org/>.

MENON, Mady. *NINU: A Saga of the Valorous Wanchos*. Notion Press, 2020. ISBN 978-1-64919-932-4. Dostupné z: <https://www.amazon.com/NINU-Valorous-Wanchos-Mady-Menon/dp/1649199317>.

RYCHLÍK, Martin. *Dějiny tetování*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80-204-3286-5.

RYCHLÍK, Martin. *Dějiny tetování: Setkání postmoderny s archaismem v kultuře tzv. Modern Primitives*. Dizertační práce, vedoucí Kašpar, Oldřich. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie, 2011. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/35163>.

SEN, Tania, Sambit MALLICK a Ngamjahao KIPGEN. Prohibition on tradition, tattooing, and the Apatanis of Arunachal Pradesh. *Asian Journal of Social Science* . 2023, **51**(1). Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/369558962_Prohibition_on_tradition_tattooing_and_the_Apatanis_of_Arunachal_Pradesh. doi:10.1016/j.ajss.2022.07.002.

STIRN, Aglaja a Peter VAN HAM. *The Hidden World of the Naga*. Prestel, 2003. ISBN 3791328786.

TIWARY, Sachin Kumar, Panchanan DALAI a Om PRAKASH. Folklore and Ethno-Rock Art Studies in the Kaimur Region of India: The Story of the Oraon Tribe. *Ancient Asia*. 2021, **12**(7). Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/352225042_Folklore_and_Ethno-Rock_Art_Studies_in_the_Kaimur_Region_of_India_The_Story_of_the_Oraon_Tribe. doi:10.5334/aa.198.

VERRIER, Elwin. *The Baiga*. London: John Murray, 1939. Dostupné také z: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.81375/page/n9/mode/2up>.

WOODTHORPE, R.G. Notes on the Wild Tribes Inhabiting the So-Called Naga Hills, on Our North-East Frontier of India. Part I. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. 1882, **1882**(11). Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2841500>.

Ostatní zdroje

Apatani Cultural Landscape. *UNESCO World Heritage Convention* [online]. 2014. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5893/>.

People & Culture. *Nagaland State Portal* [online]. 2024. Dostupné z: <https://nagaland.gov.in/pages/people-culture>.

Profile India Ink Archive [online]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/india.ink.archive?igsh=MWJkcZlMmd2OWRobA==>.

ERDICAN, Achilla Imlong. Origin of the word Naga. *The Morung Express* [online]. 2016. Dostupné z: <https://morungexpress.com/origin-word-naga>.

HEMBRAM, Dipali. Santal Tribal Tattoos - The Wealth of Afterlife. *Santals.com* [online]. 2024. Dostupné z: <https://santals.com/santal-tribal-tattoos-the-wealth-of-afterlife/>.

KHETRAPAL, Vishaka. The Ramnamis of Chhattisgarh: Wearing Ram in Defiance of Casteism. *Sahapedia* [online]. 2024. Dostupné z: <https://www.sahapedia.org/ramnamis-chhattisgarh-wearing-ram-defiance-casteism>.

KRUTAK, Lars. India: Land of Eternal Ink. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2009, 2022. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/india-land-of-eternal-ink/>.

KRUTAK, Lars. Tattooed Tiger Man of India. *Lars Krutak - Tattoo Anthropologist* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.larskrutak.com/new-tattooed-tiger-men-of-india/>.

SUNDER, Kalpana. Body of Work: Documenting India's indigenous tattoo traditions. *TRTWorld* [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.trtworld.com/magazine/body-of-work-documenting-indias-indigenous-tattoo-traditions-12771620>.

Asia Featured. Indigenous Tattoo | India. In: *YouTube* [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xIAr2aqDyuc>.

Meraki Fade Tattoo Anthropology. Amit Arjel 'Blue Blood Tree' and Fade Meraki discuss Indian Tribal Tattoo Culture. In: *YouTube* [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=UhKkZzo- LM&t=100s>.

National Geographic India. Ancient tattoo tradition of the Baigas | It Happens Only in India | National Geographic. In: *YouTube* [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=GMB-TBAdlCU>.